

Barbarlığın dönüşü: 21. yüzyılda faşizm

(2) Ön-faşizmin yükselişi

Sungur Savran

Faşizm, 21. yüzyılda başını yeniden kaldırdı. Burjuvazinin aydınları ve yaygın organları ne kadar gizlemeye çalışsalar da o çirkin yüzünü gösterince herkes onu tanıyor. Burjuvazinin ideologları ve onlara soldan yankı yapanlar sabah akşam “popülizm” desinler, Almanya’nın Chemnitz ve Köthen kentlerinde faşistler göçmenlere pogrom denemesi yapınca ya da Naziler “Nasyonal Sosyalizm! Şimdi! Şimdi! Şimdi!” diye hançerelerini yırtana kadar bağırınca, kimse onların ne olduğundan kuşku duymuyor. ABD’de Charlottesville’de köleci generallere sahip çıkmak için kenti basan it sürüleri Amerikan Nazi Partisi ya da Ku Klux Klan adlarını gururla dünyaya gösterince akan sular duruyor, “Alt-right” (“Alternatif Sağ”) türü kibar isimlerin ardından faşistler ve ırkçılar çıkıyor.

Yine de faşistler ya da Naziler kendilerini bu denli açıkça tanıtarak faaliyet yapmadıklarında onların ne olduğunu sormak, onları tanımak, doğalarını keşfetmek, onları tam olarak yerlerine yerleştirmek, gelecek için ne tür bir tehdit oluşturduklarını anlamak gerekiyor. “Popülist” gibi boş bir adın yanı sıra, burjuva basınında başka terimler de sık sık kullanılıyor: “Aşırı sağ”, “ırkçı”, “milliyetçi”, bazen hatta

“neo-faşist”. Bu hareketlerin kim olduğunu herkes anlıyor. “Hollanda’da popülist parti senato seçiminde birinci parti oldu” ya da “İtalya’da milliyetçiler iktidar ortağı oldu” dendiğinde bunların kim olduğu anlaşılıyor. Ama bu terimler gerçek bir bilimsel teşhis amacıyla kullanılmıyor, zaten kullanılamaz da. Çünkü (“neo-faşist” hariç) bunların hiçbiri yeterince somut, yeterince betimleyici, yeterince ayırt edici değil.

Bizim bu yazıda amacımız, Avrupa’dan başlayarak dünyaya yayılan bu yeni akımın bilimsel bir tahlilini yapmak, karakterine bu temelde bir teşhis getirmek, geleceğin olasılıklarını incelemek ve bunlarla nasıl mücadele edileceğine dair fikirler geliştirmektir. Bunu yaparken, *Devrimci Marksizm*’in 34. sayısında 1930’lu yılların klasik faşizmi konusunda yaptığımız tahlil bize rehber olacak. O tahlilin bize faşizm konusunda sağladığı bilgiyi 21. yüzyılın başında gelişmekte olan hareketleri anlamak için kullanacağız. Dikkatli okuyucu, yazının başlığından, bu yazının 34. sayıdaki yazının ikinci bölümü olduğunu zaten kavramıştır.

Günümüzde burjuva aydınlarının ve onların ayak izinde ilerleyen sol aydınların “popülizm” saplantısını bir kenara bıraktığımızda, geriye daha geniş sol çevrelerde yaşanan bir başka kavramsal gevşeklik kalıyor. Bu farklı türden bir gevşeklik. Baskıcı rejimleri, tek adam rejimlerini, ırkçı rejimleri hemen bir araya getirip aynı torbaya yerleştirmek çoğu yorumcu için kolayca yapılabilen bir şey. Fransa’da Marine Le Pen’den ya da Brezilya’da Bolsonaro’dan söz eden biri, aynı solukta Rusya’da Putin’den, Macaristan’da Orban’dan, Polonya’da Hukuk ve Adalet hükümetinden, Türkiye’de Erdoğan’dan, hatta Filipinler’de Duterte’den de söz edebiliyor. Bu hükümetlerin ya da terimin uygun olduğu durumlarda rejimlerin bizim sözünü ettiğimiz ve faşizmle akraba olduğunu ileri sürdüğümüz hareketlerle ortak yanları olduğu kuşku götürmez. En azından hukuk ve haklar konusundaki tutumlarında ortak bazı yanlar hiç kuşku yok vardır. Ama aralarındaki farkları görmezlikten gelerek bunları aynı sepete yerleştirmek, gelecekte ortaya çıkabilecek dinamiklerin yanlış değerlendirilmesi anlamına gelebilir. Biz yukarıda Rusya’dan Filipinler’e uzanan diziyi bu yazının sınırları dışında bırakıyoruz. Bunlardan soyutluyoruz. Bunların bizim faşizmin yükselişinin bir biçimi olarak gördüğümüz hareketlerle aynı familyadan olup olmadığı, ancak her birinin somut özelliklerinin incelenmesi temelinde kararlaştırılabilecek bir şeydir. Bu yazıda bunu yapmak yerine, bir bakıma incelemekte olduğumuz akımın has örnekleri üzerinde odaklanacağız.

Aynı şekilde, bu hareketlerle İslam dünyasındaki tekfirci¹ akımları birbirine indirgeyerek bu sonunculara “İslami faşist” adını takmak yaygın görülen bir davranış.

1 “Tekfir” sözcüğü “küfr” kökünden gelir. Muhatabını “kâfir” ilan etmek demektir. “Tekfirci”, insanların ya da toplulukların kendilerini İslama bağlı olarak kabul etmelerinden bağımsız olarak kimin Müslüman olduğuna, kimin olmadığına kendi kıstasları temelinde kendisi karar veren kişi ya da akıma verilen addır. Tekfirci akımlar, kendi dışlarındaki Müslümanları da “kâfir” olarak görürler.

nıdır. Biz günümüzde İslam dünyasının politik oluşumlarının, İslam ülkelerinin Hıristiyan dünyası karşısındaki konumundan kaynaklanan farklı bir güzergâhın ürünü olduğunu göz önüne alarak, hem yeterince somut olmayan, hem de faşizmin sınıf zeminini görmezlikten gelen bu tür bir indirgemecilikten uzak duracağız.

Böylece, konumuzun sınırlarını tanımlamış oluyoruz. Üzerinde duracağımız siyasi familya, bize göre tarihi olarak faşizmle bağları olan bir hareketler dizisidir. Araştırmakta olduğumuz genel bir baskıcı ya da milliyetçi hareket türü değildir. Bizim izini sürmek istediğimiz olgu, faşizmin yeniden tarih sahnesine çıkışıdır. Dışladığımız öteki rejimler ya da hareketlerin faşizmle ilişkisi olup olmadığını, tarihi olarak olmasa bile gelecekte olup olmayacağını ancak bu alanda belirli bir berraklığa kavuştuktan sonra araştırabiliriz.

Öyleyse şimdi sözünü ettiğimiz familyayı incelemeye başlayabiliriz.

Genel manzara: Avrupa

Nazizm ve faşizmin İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda uğradığı yenilgi sonrasında, bu akıma hâlâ bağlı kalan hareketler, uzun onyıllar boyu, toplumun bütününden büyük ölçüde yalıtılmış marjinal hareketler olarak varlıklarını sürdürdüler. Çeşitli ülkelerde Nazizmin ya da faşizmin ilkelerine bağlı hareketler var oldu, bazen açık faaliyet gösterdiler, bazen yasaklandılar. Bunlardan bazıları seslerini biraz daha fazla duyurabildi. Örneğin, Mussolini'nin taraftarlarınca 1946'da kurulan Movimento sociale italiano (Msi - İtalyan Sosyal Hareketi), bir yarım yüzyıl boyunca varlığını hissettirdi. Nazizmin tam bir travma olarak hatırlandığı Almanya'da 1960'lı yıllarda bir dizi grubun birleşerek kurduğu National demokratische Partei Deutschlands (NPD- Almanya Ulusal Demokrat Partisi), bir yeniden doğuş yaratmaya çalıştı. Britanya'da British National Party (BNP- Britanya Ulusal Partisi) 1980'li yıllardan sonra sesini duyurdu. Ama bunlar daha ziyade doktrinin yaşamasının ve hareketin ayakta kalmasının biçimleriydi. Ulusal siyasete etki yapma kapasiteleri sınırlıydı.

Marjinalliği aşma çabalarında ilk başarı vakaları Fransa ve Avusturya'da görüldü. Fransa'da 1970'li yılların başında Jean-Marie Le Pen adlı bir Cezayir savaşı gazisi tarafından kurulan Front National (FN-Ulusal Cephe), 1980'li yıllardan itibaren ulusal çapta siyaset üzerinde etkisini göstermeye başladı. Bunda, 1981-1995 arasında Fransız Komünist Partisi'nin de desteğiyle iki dönem cumhurbaşkanlığı yapan François Mitterrand'ın saği bölmek için FN'in önünü açma girişimlerinin de etkisi olduğu yaygın bir fikirdir. Le Pen, bütünüyle Fransız ırkçısı olduğu gibi, Holokost'un gerçekliğini sorgulayacak kadar Nazi deneyimine önem veren bir politikacıdır.

Avusturya'da ise kökleri ta 1950'li yıllara dayanan Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ - Avusturya Özgürlük Partisi) uzun süre marjinal kaldıktan sonra yüzyılın sonlarına doğru Jörg Haider önderliğinde belirli bir gelişme göstermiştir.

Haider zaman zaman Hitler'e olumlu referanslar yapacak kadar geleneğe bağlı biriydi. FPÖ, 1980'li yılların sonlarından itibaren oylarını hızla yükseltecektir. Haider parlamentoya girecek, kendi eyaletinde birkaç kez vali seçilecektir.

Her iki parti de yeni yüzyılın ilk yıllarında önemli birer atak yapmıştır. 1999'da Avusturya seçimlerinde FPÖ ikinci sıraya yerleşmiş ve ülkenin geleneksel sağ partisi ÖVP ile bir koalisyon hükümeti kurmuştur. Bu hem Avusturya içinde, hem de uluslararası alanda, özellikle Avusturya'nın da üyesi olduğu Avrupa Birliği'nde ciddi rahatsızlık yaratmış, Haider partinin başkanlığından ayrılmak zorunda kalmıştır. Daha sonra, FPÖ'nün kendi içinde yaşanan anlaşmazlıklar dolayısıyla Haider yeni bir parti kurunca, FPÖ bir süre boyunca bir tehlike olmaktan çıkmıştır.

Fransa'da FN'ye gelince, parti 2002 cumhurbaşkanı seçiminde çok ciddi bir atılım yapmıştır. Partinin önderi Jean-Marie Le Pen, iki turlu Fransız seçimlerinde geleneksel sağın adayı Jacques Chirac'tan sonra en yüksek oyu alarak ikinci tura kalmayı başarmıştır. Ne var ki, ikinci turda oylarını sadece yüzde 17'den yüzde 18'e (4,8 milyondan 5,5 milyona) çıkarabildiği için seçimi kaybetmiştir. Bir sürü adayın ikinci tura katılmadığı göz önüne alınırsa, FN'nin ikinci turda bu adayların seçmenlerinden neredeyse hiç oy çekmemesinden, bu aşamada, milyonlarca oy almasına rağmen, hâlâ toplumda yalıtılmış bir konumda olduğu sonucuna varmak gerekir.

Avrupa'nın diğer ülkelerinde faşizmin çekim alanındaki partilerin bu dönemde hâlâ önemli bir varlığı görülmemektedir. Daha genel olarak şöyle diyebiliriz: **2008 öncesi dönem hareketin tarih öncesi** dönemidir. Hareketin asıl tarihi 2008'den sonra, yani Lehman Brothers adlı Wall Street bankasının çökmesiyle başlayan "küresel finansal kriz"i izleyen Üçüncü Büyük Depresyon ile başlamıştır.

Üçüncü Büyük Depresyon döneminde ilk önemli ataklar, Macaristan ve Yunanistan'dan gelmiştir. Bilindiği gibi Macaristan, bir bürokratik olarak yozlaşmış işçi devleti iken 1989'da kapitalist restorasyon sürecine giren, daha sonra bütün Doğu Avrupa ile birlikte AB'ye kabul edilen bir ülkedir. Bu ülkede, kapitalist restorasyonun getirdiği ekonomik sarsıntı ve yoksulluk toplumda zaten patlayıcı bir atmosfer yaratmış bulunuyordu. Üçüncü Büyük Depresyon'un getirdiği daha da kötü koşullar, gençliğin ve giderek halkın bir bölümünün hızla faşizme kaymasına yol açtı. Jobbik "Macar Muhafızları" adını taşıyan bir paramiliter örgütü olan, Macar halkının köklerini Turancı bir ideoloji temelinde ırkçı temellerde ele alan açık bir faşist parti olarak 2010 seçimlerinden itibaren büyük bir sıçrama yapmıştır. O zamandan beri oyların bazen yüzde 20'nin biraz üzerinde, bazen biraz altında bir bölümünü almaktadır. (Son yıllarda önemli bir değişim yaşıyor. Buna aşağıda değineceğiz.)

Yunanistan bir eski işçi devletinden gelen bir toplumun yaşadığı sarsıntıları tanımamakla birlikte, Avrupa'da Üçüncü Büyük Depresyon'un sıkıntılarını en ağır ya-

şayan, 2010'dan itibaren dış borcunun yükü altında ezilmiş bir ülkedir. Ülkenin iki "milliyetçi" partisinden LAOS (Ortodoks Halk Uyanışı), 2000'de kurulmuş ve bir süre sonra meclise girmiştir. Ne var ki, LAOS'u davaya ihanetle suçlayan, ideolojik olarak çok daha radikal olan ve paramiliter çeteleriyle göçmenler ve solcular için hayati bir tehlike oluşturan öteki "milliyetçi" parti Altın Şafak, Yunanistan'ın ekonomik krizden kavrulmaya başladığı 2010 yılından sonra hızla güçlenmiştir. 2012 seçimlerinde LAOS meclis dışında kalacak, Altın Şafak ülkenin üçüncü büyük partisi olarak meclise girecektir.

Bu noktada berrak olmak gerekiyor. Gerek Jobbik, gerekse Altın Şafak, sadece ideolojik ve politik olarak faşist özellikler göstermekle kalmaz. Aynı zamanda paramiliter sokak güçleriyle faşizmin daimi iç savaş atmosferini yaratan iki partidir. Nazi sembollerine hiç utanmaksızın sahip çıkarlar. Yani Üçüncü Büyük Depresyon ile birlikte, hareket Macaristan ve Yunanistan'da, daha önce Fransa ve Avusturya'da olduğundan farklı olarak, açık biçimde faşist mirası sahiplenmeye yönelmiş olmaktadır. Bunun, bu mirası açık açık savunamayan ama yer yer ona referans yapan akraba hareketlerin doğasına bir ölçüde ışık tuttuğunu söylemek yanlış olmaz. Ama familyanın bu iki kolu arasındaki farkı görmezlikten gelmek de doğru değildir.

Böylece görmüş bulunuyoruz ki, kökü değişen ölçülerde faşizm veya Nazizmde yatan hareketler, önce 21. yüzyılın ilk yıllarında iki ülkede, daha sonra 2008 ertesinde iki başka ülkede önemli bir güç kazanmış ve seçimlerde hatırı sayılır ataklar yapmıştır. Ne var ki, bunlar hâlâ münferit gelişmelerdir. Hareketin toplu bir atılım yapması, bir patlama yaşanması, 2014'te Avrupa Parlamentosu (AP) seçimlerinde gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak, yine Avrupa'da ama Avrupa Birliği dışında bir ülkede, Ukrayna'da Maydan olaylarının yarattığı ortamda bu harekete ait olduğu söylenebilecek akımlar ciddi bir atılım yapmıştır.

AP seçimlerinde hareket üç ülkede birinci parti haline gelmiştir: Britanya'da United Kingdom Independence Party (UKIP – Birleşik Krallık Bağımsızlık Partisi), Fransa'da artık kurucu başkanın yerini almış olan kızı Marine Le Pen'in önderliğinde FN ve Danimarka'da ise Danimarka Halk Partisi adında bir ağırlı sağ parti, kendi ülkelerinde en yüksek oyu alan partiler haline gelmiştir. Birçok başka ülkede de bu ırkçı ve aşırı sağ partilerde çok hızlı bir büyüme gözlenmiştir.

Ukrayna'da ise 2014 yazında yaşanan olaylar sırasında Kiev'in Maydan adlı yöresinde yaşanan büyük kitle gösterileri sonucunda Rusya yanlısı yönetimi deviren hareketin paramiliter vurucu gücü birkaç faşist örgütten oluşuyordu. Bunlar Ukrayna'nın tarihinde İkinci Dünya Savaşı esnasında Alman ordularının işgali sırasında güç kazanan Bandera hareketinin Nazi sembollerine sahip çıkan açık faşist örgütlerdi. Maydan hareketi başarıya ulaşır yeni bir geçici yönetim kurulduğunda bu faşist hareketlerin bazıları koalisyon ortağı olarak hükümette yer aldılar. Bu, Hitler'in düşüşünden beri Avrupa kıtasında açıkça faşist sembollere ve ideolojiye

sahip çıkan partilerin ilk iktidar deneyimiydi! (Maydan'ın birçok solcu tarafından "devrim" olarak nitelenmesi burada epeyce grotesk bir görünüm alıyor!)

2014'ten sonraki ikinci büyük atılım 2016'da geldi: Önce Haziran ayında Britanya'nın AB'den çıkması konusunda yapılan Brexit referandumunda UKIP'in oynadığı hegemonik rol, ardından Donald Trump'ın ABD'nin başkanı seçilmesi, ırkçı aşırı sağ hareketlerin hanesine iki büyük zafer olarak yazılıyordu. Bu iki zafere daha sonraki encamı çok farklı olacaktı: UKIP, karizmatik lideri Nigel Farage'ın başkanlıktan çekilmesiyle, ardından Jeremy Corbyn İşçi Partisi'nin başına gelince Brexit yanlısı işçi sınıfının önemli bir kesiminin yüzünü UKIP'ten İşçi Partisi'ne çevirmesiyle neredeyse buharlaşacaktı.² (Buna karşılık, çok daha aşırı bir faşist hareketin temsilcisi olan Tommy Robinson, bundan yararlanarak etkisini arttırıyor.³) Oysa ABD'de Trump'ın zaferi, hem bizim başından beri "serseri mayın faşisti" (yani partisiz faşist) olarak nitelediğimiz Trump'ın uygulamalarıyla, hem de Alt-right ("Alternatif Sağ") olarak bilinen ırkçı, beyaz üstünlükçü, emperyalizm yönelişli sağın güç kazanmasıyla genel olarak aşırı sağın başarısını getirmiş oldu.

2016'dan bu yana hareket neredeyse aralıksız olarak büyüyor ve yayılıyor. (Bazen, örneğin Fransa cumhurbaşkanı seçiminde olduğu gibi, erken bir aşamada hareketin içinde çok yüksek beklentiler geliştiğinde, elde edilen sonucun beklentilere karşılık vermekten uzak kalması, bir başarısızlık duygusunun doğmasına yol açabiliyor. Ama esas olan, hareketin nesnel gücünün zaman içinde hızla büyüyor olması.)

Avrupa'dan başlayalım. Hareketin en eski ve her bakımdan en güçlü temsilcisi FN'in lideri, Fransa'da 2017 baharında yapılan cumhurbaşkanı seçiminde ikinci turda şimdiki cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'la yarıştığına oyların tam tamamına üçte birini aldı. Beklentiler yüksek olduğu için, ayrıca Marine Le Pen'in iki tur arasında yapılan televizyon tartışmasında herkesin üzerinde mutabakat sağladığı gibi çok kötü bir performans göstermesi dolayısıyla, oylar yüzde 33'te kaldı. Ama her üç Fransız'dan birinin faşizme akraba bir hareketin önderine oy vermiş olması muazzam önemli bir olay olarak görülmelidir.

Buna yakın bir dönemde Hollanda'da yapılan genel seçimlerde, Geert Wilders'in önderi olduğu FVV (Özgürlük Partisi) adlı parti ikinci sıraya yerleşince, 2015 yılındaki büyük göç dalgasından beri göçmen düşmanlığı yaparak birinci sıraya yükselmiş olduğu için bir düş kırıklığı yaşandı. Anlaşılan bu düş kırıklığının etkisi al-

2 Ama şimdilerde Nigel Farage geri geliyor. Bilindiği gibi üç yıllık bir kargaşadan sonra Britanya bir türlü AB'den ayrılamadı. Bu yüzden de şimdi Mayıs ayındaki Avrupa Parlamentosu seçimlerine katılmak zorunda. Zaten Avrupa Parlamentosu üyesi olan Farage bunu fırsat bilerek şimdi Brexit adında bir liste ile seçime katılıyor. Ve bazı kamuoyu yoklamalarına göre bütün büyük partilerden daha yüksek oy alacak.

3 Robinson da, Farage örneğinden esinlenmiş olsa gerek, düşman olduğu Avrupa Birliği'nin seçimlerine bağımsız olarak katılıyor.

ında, geçtiğimiz Mart ayında yapılan Senato seçimlerinde bu sefer Thierry Baudet önderliğindeki Demokrasi Forumu (FvD) adlı başka bir ırkçı parti başbakan Mark Rutte'nin partisini de geçerek en yüksek oyu aldı, buna karşılık FVV'nin oyları geriledi.

Avusturya'da Jörg Haider'in partiden ayrılmasıyla bir süre güneş tutulması yaşıyan FPÖ, yeniden toparlanmış bulunuyor. 2016 Aralık ayında yapılan (büyük ölçüde sembolik yetkilere sahip) cumhurbaşkanı seçiminde, FPÖ'nün adayı Norbert Hofer seçimi kıl payı bir farkla Yeşiller'in adayına yitirdi. Yani faşizme akraba bir hareketin adayı iki Avusturyalı'dan birinin oyunu almayı başardı! 2017 sonunda yapılan meclis seçimlerinde ise FPÖ yüzde 26 oyla üçüncü sıraya yerleşti. Eskiden Jörg Haider ile koalisyon hükümeti kurarak büyük tepki almış olan geleneksel sağ parti ÖVP, 31 yaşındaki genç önderi Christian Kurz'un başbakanlığı üstlendiği bir koalisyon hükümetinde İçişleri, Dışişleri, Adalet gibi çok önemli bakanlıkları FPÖ'ye vererek bir koalisyon hükümeti kurunca ÖVP yeniden iktidarı paylaşma olanağını elde etti.

Almanya'da gelişme farklı bir patika izledi. 2014 yılında Avrupa seçimlerinde Almanya'da hareket en zayıf sonuçları elde etti. Çünkü henüz ortada bir parti yoktu. Bunu Nazizmin Almanya halkı üzerinde bıraktığı travma açıklayabilir. Ama AP seçimlerinin yaşandığı 2014 yılında Almanya'da ırkçı bir toplumsal hareket ortaya çıktı: Pegida adını taşıyan bu hareket ("Batı'nın İslamlaştırılmasına Karşı Avrupa Yurtseverleri"), Dresden kentinde doğdu, başta eskiden Doğu Almanya olarak bilinen bölgelerde olmak üzere, göçmenlere karşı güçlü eylemler düzenlemeye girişti. Hareket siyasi bir ürün veremeden büyük bir sarsıntı yaşadı. Hareketin lideri Lutz Bachmann birkaç yıl önce, 2015 Ocak ayında, Hitler bıyığıyla çektiği bir resmi sosyal medya ağlarında paylaşınca bu, toplumda çok büyük bir tepki uyandırdı. Pegida'nın prestiji yerle bir olurken bir süre önce ortaya çıkmış olan Alternative für Deutschland (Almanya İçin Alternatif) adlı siyasi örgüt, Bachmann'ın güvenilmezliği dolayısıyla Pegida ile masa başı görüşmesinden vazgeçiyordu.⁴

Birtakım üniversite profesörleri tarafından kurulan, Alman işadamları ve gazetecilerinden ciddi destek alan AfD, 2017 sonunda yapılan seçimde en yüksek üçüncü oyu alarak siyasi tablonun belirleyici bir parçası haline geldi. Profesörler şimdi parti yönetiminden kovulmuş bulunuyor. Yönetim daha pleb unsurlara geçmiş durumda.

Almanya'da Eylül 2018'de çok önemli bir gelişme yaşandı. Doğu Almanya'da Chemnitz ve Köthen kentlerinde yaşanan olaylarda binlerce faşist militan hem göçmenlere ve solculara karşı bir pogrom denemesi yaptı, hem de açıktan açığa Nazi sembolleriyle (Hitler selamı, sloganlar vb.) gösteriler düzenledi. Bütün bu olaylar esnasında Nazi hayranlığını saklamaya gerek bile görmeyen bu grup "kibar", "me-

⁴ Almanya'daki hareket için çok daha ayrıntılı bilgi, Kurtar Tanyılmaz'ın bu sayıda yayınlanmakta olan yazısında bulunabilir.

deni”, “uysal” görünümlü AfD tarafından himaye altına alındı!

İtalya’da durum çok karmaşık. Geçmişte İtalya’da faşizmin temsilcisi, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Mussolini taraftarlarınca kurulan ve 1990’lı yılların ortasına kadar yaşayan MSI idi. Bugün durum çok değişmiş bulunuyor. Geçmişte İtalya’nın zengin kuzeyinde yaşayan halkın çıkarları uğruna bölgeci bir parti olan Lega Nord’un İtalyan milliyetçisi, ırkçı, AB karşıtı bir çizgiye koşulması (ve partinin adının Lega Nord-Kuzey Birliği’nden Lega-Birlik’e dönüştürülmesi) sonucu hareket Mart 2018 seçimlerinde büyük bir başarı elde etti. Hareketin önderi Matteo Salvini bugün koalisyon hükümetinde başbakan yardımcısı ve (anamlı şekilde) içişleri bakanı olarak görev yapıyor. İzlediği ırkçı, göçmen düşmanı politika bütün dünyada yankı uyandırıyor, Hükümete yüzde 17 oyla girmiş olan parti, kısa süre içinde kamuoyu yoklamalarında oyunu yüzde 30’un üzerine çıkarmış bulunuyor.

Lega’nın dışında İtalya’da aynı familyadan başka partiler de var. Bunlardan biri 2012’de kurulmuş olan Fratelli d’Italia (İtalya’nın Kardeşleri) örgütü. Lega ile aynı ittifak içinde yer aldılar ama oyları çok daha düşük. Bir de seçimlere katılmakla birlikte sokak politikasına öncelik veren gruplar var. Forza Nuova ve Casa Pound adlı örgütler has faşist kuruluşlar.

Kuzey Avrupa ülkelerinde de bu türden örgütler son yıllarda hızla gelişiyor. Bunları iki düzeyde ele almak gerekir. Bir düzeyde parlamenter politikada aktif olarak yer alan ve son yıllarda başarı kazanan partiler var. Danimarka’da 2014 AP seçimlerinden birinci sırada çıkan Danimarka Halk Partisi’nden yukarıda söz etmiş bulunuyoruz. İsveç Demokratları adlı parti Eylül 2018 seçimlerinde oyların yüzde 18’ini alarak sosyal demokrat-sosyalist blok ile (ülkenin terminolojisini kullanırsak) “burjuva” partileri bloku dışındaki üçüncü güç haline geldi. Finlandiya’da ise birkaç yıl önce seçimlerde ülkenin en büyük dört partisi arasına giren Hakiki Finler partisi, daha sonra ılımlı bir kanat ile radikal bir uç arasında bölündü. Şimdi ılımlı partinin adı sadece Finler Partisi. İlimli kanat hemen hemen buharlaşırken, Finler Partisi Nisan ayında yapılan genel seçimlerden yüzde 17,5 oyla, Sosyal Demokrat Parti’nin, sadece yüzde farkla ardından ikinci parti olarak çıktı.

Öteki düzeyde bambaşka bir örgütlenme gelişiyor. Kuzey Direniş hareketi⁵ tam anlamıyla paramiliter bir sokak sürüsü olarak örgütlenmektedir. Nordik Direniş, kendisi parlamenter politikaya girmemekle birlikte, en azından bazı ülkelerde parlamenter faaliyete daha yatkın partileri kendine paravan olarak kullanıyor. Örneğin İsveç’te son seçim öncesinde parlamentoda İsveç Demokratları çatısı altında parlamentoya girmiş iki Direniş’çi vardı. Bunun yanı sıra İsveç Demokratları’nın Direniş’e parasal yardımda bulunmakta olduğu hakkında yaygın söylentiler de

5 Buradaki “Kuzey” kelimesi, “Nordik” karşılığı olarak kullanılıyor. Türkçede pek az kullanılan “Nordik”, aynı etnik kökenden gelen İskandinav ülkelerinin (İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda) yanı sıra Finlandiya’yı da kapsayan bir kavramdır.

mevcut.⁶

İspanya bu tür hareketlerin çok uzun süre ortaya çıkmadığı istisnai bir ülke gibi kaldı. Avrupa'nın büyük ülkeleri arasında bu durumda olan tek ülkeydi. Bu, vaktiyle aşırı sağ hareketlerle kaynayan, Frankoculuk gibi son derecede gerici bir rejim altında on yıllar boyu yaşamış bir ülkede oldukça şaşırtıcı idi. Ancak Aralık ayında Endülüs bölgesinde yapılan seçimde Vox adını taşıyan bir parti oyların yüzde 11'ini alarak bölge meclisinde 12 sandalye elde etti. Vox, bu tür partilerin tipik özelliklerinin yanı sıra, en belirgin yerel özellik olarak son yıllarda büyük ivme kazanmış olan Katalan bağımsızlık hareketine düşmanlık temelinde İspanyol milliyetçiliği yapıyor. Hareketin ilk başarısını Endülüs'te kazanması rastlantı değil: geleneksel olarak yoksul olan bu bölge, İspanya'nın Üçüncü Büyük Depresyon ile birlikte içine düştüğü derin krizin izlerini hâlâ hissediyor. İşsizlik oranı bölgede hâlâ yüzde 21.

İspanya'nın parti sistemi zaten ciddi bir krizden geçiyor: Neredeyse üç yıla yakın bir süredir, İspanya'da kalıcı bir hükümet bile kurulamıyor. Nisan sonunda ülke dört yıl içinde üçüncü defa genel seçime gitti. Vox, büyük bir sıçramayla oylarını yüzde 10'un üzerine çıkardı ve 350 sandalyeli parlamentoda 24 sandalye elde etti.

Avrupa politikası açısından ikincil önem taşıyan birçok başka ülkede de bu tür partiler yükseliyor: Belçika, Slovakya, Sırbistan, Bulgaristan ve başka Balkan ülkelerinde de benzeri hareketler belirli bir güce kavuşmuş durumda.

Mayıs'ın sonunda bütün AB ülkelerinde düzenlenecek olan AP seçimleri, muhtemelen bu hareketler için yepyeni bir zafer doruğunu temsil edecek. Bizim *Devrimci Marksizm*'in bu sayısını bu hareketlere ayırmamızın nedeni de doğrudan doğruya bu öngörüdür.

Genel manzara: ABD, Latin Amerika, Asya

Üçüncü Büyük Depresyon döneminin bu yeni aşırı sağ hareketler familyası, çirkin yüzünü önce Avrupa kıtasında gösterdi. Bunun bir dizi nedeni arasında biri faşizmin ve Nazizmin tarihi anavatanı olan bu topraklarda bu tür bir gelişmeye çok daha elverişli bir ortamın bulunmasının olağan olması ise, daha da önemlisi ve bizce asıl belirleyicisi, Avrupa'nın Üçüncü Büyük Depresyon döneminde dünya sisteminde zayıf halka özelliğini göstermiş olmasıdır.

Ne var ki, gelişme bu kıtayla sınırlı kalmamış, gecikmeli de olsa benzer gelişmeler başka kıtalarda da görülmeye başlamıştır. Hareket en büyük zaferini dünyanın en güçlü ekonomisine ve askeri gücüne sahip Amerika Birleşik Devletleri'nde elde etmiştir. Donald Trump, bizce bu hareketin ABD koşullarının ürünü olan ve kendine özgü yönler içeren bir temsilcisidir. Bunu Trump seçilir seçilmez kaleme aldığımız, *Devrimci Marksizm* sayfalarında yayınlanmış bir yazıda bütün ayrıntısıyla

6 Hem Kuzey Direniş Hareketi, hem de Finler Partisi hakkında çok daha ayrıntılı bilgi Muzaffer Ege Alper'in bu sayıda yayınlanmakta olan yazısında bulunabilir.

izah ettiğimiz, Trump'ın neden bu hareketlerle akraba bir gelişmeyi temsil ettiğini ortaya koymuş olduğumuz için burada ayrıntıya girmeyeceğiz. Elinizdeki yazı bir bakıma daha önceki o yazının da konu bakımından bir devamıdır ve ilgili okurun o yazıyı da okuması konunun aydınlanması için çok yararlı olacaktır.⁷

Burada, bu yazı bağlamında durumun anlaşılabilmesi için Trump hakkında en temel görüşlerimizi kısaca özetlemek istiyoruz. Biz Trump'ı ilk günden “serseri mayın faşisti” olarak niteledik. Bunun esas maddi anlamı Trump'ın her ne kadar başkanlık seçimine Cumhuriyetçi Parti'nin adayı olarak girmiş olsa da, aslında partisisiz biri olmasında yatıyor. Oysa faşizm örgütlü bir harekettir, iyi örgütlenmiş, disiplinli bir partinin işidir. Bu yüzden, Amerika'ya özgü politik geleneklerin (iki partinin kırılamayan mutlak hâkimiyeti bunun en önemli boyutudur) bir cilvesi olarak iktidara bir partiye tam olarak bağlı olmadan tırmanan Trump bir anomali olarak görülmelidir. “Serseri mayın faşizmi”nin daha psiko-politik anlamı ise Trump'ın ne zaman ne yapacağını belli olmamasına bir gönderidir. Bunun kişisel karakter özellikleriyle ilgili bir yanı mutlaka vardır, ama önkoşulu kavramın ilk maddi anlamıdır. Yani öngörülemezlik parti boşluğu ile ilgilidir.

Trump'ın siyasi yönelişinde Cumhuriyetçi Parti'nin ana damarında yerleşik bakış açısından ziyade başka siyasi akımların etkisi vardır. Bunlardan biri Üçüncü Büyük Depresyon'un Amerika'daki ilk ürünü olan, kendisi de Cumhuriyetçi Parti içinde doğan ve gelişen Tea Party hareketidir. Bu aşırı sağcı akım örgütsel olarak başarıya kavuşmasa da partinin ve Amerika'nın genel siyasi atmosferi üzerinde izini bırakmıştır. İkinci ideolojik-politik kaynak ise, düpedüz emperyalist ve beyaz ırkın üstünlüğü ilkeleri üzerinde yükselen yeni bir akım olan “alt-right” (“alternatif sağ”) adını taşıyan, bir dizi çevrenin katkıda bulunduğu yeni bir odaktır. Burada bir isim büyük önem taşımıştır. Breitbart News adını taşıyan bir “alt-right” haber sitesinin yöneticisi olan Steven Bannon (şimdi o siteden ayrılmıştır), Trump'ın hem kampanyası sırasında, hem de başkanlığının ilk aylarında baş danışman olarak çalışmış ve politikalarını büyük ölçüde etkilemiştir. Bannon'ın bir aşamada herhangi bir gerilim işareti vermeden danışmanlıktan ayrılmasının üstünde hâlâ bir sis perdesi örtülü. Ama bu olay aynı zamanda Trump'ın nasıl da Avrupa'da incelemekte olduğumuz hareketler familyası ile siyaseten akraba olduğunun en somut kanıtına kapı açtı. Trump'ın danışmanlığından ayrıldıktan sonra Bannon'ın siyasi faaliyeti Avrupa'da söz konusu hareketlere yön vermeye ve bu hareketleri uluslararası bir odak haline getirmeye yönelmiştir.

Trump'ın icraatının bizim en baştan yaptığımız tespiti doğrulamış olduğunu da eklemek gerekiyor. Trump başkanlığa seçilirken Müslüman halklara ve Meksikalılara karşı dile gertirdiği ırkçı görüşlerin pratik sonuçlarını adım adım uyguluyor.

⁷ Sungur Savran, “Trump ve Diğerleri: İdeolojik Kindarlı Politikasının Sınıfsal Temelleri”, *Devrimci Marksizm*, sayı 30-31, Bahar-Yaz 2017.

Meksika sınırına duvar ya da ona benzer bir engelleme sistemi kondurabilirse bu onun ırkçılık anıtı olacaktır. 2017 yazında Virginia eyaletinin Charlottesville kentinde yaşanan olaylarda Nazilerin, Ku Klux Klan'ın vb. içinde yer aldığı kampa olumlu yaklaşımı ideolojik tutumunu da açıkça ortaya koymuştur. Ama Trump'ın faşizm ile siyaseten akraba olduğunu ortaya koyan en önemli gösterge ekonomi politikasıdır. Bu konuya aşağıda döneceğimiz için burada sadece belirtmekle yetinmiyoruz.

Yanlış anlamaları önlemek için buraya iki not düşelim. Her ne kadar “serseri mayın faşisti” kavramını bir eğretileme, bir metafor olarak kullanıyorsak da, aynen incelemekte olduğumuz öteki hareketler için de geçerli olduğu gibi, aslında Trump'a her yönüyle olgunlaşmış bir faşizm vakası olarak bakmıyoruz. Aşağıda bu hareketlerin tamamı konusunda siyasi bir tespite ulaşırken Trump'ı tam olarak nasıl nitelediğimiz de ortaya çıkacak. İkincisi işin “serseri mayın” yanıyla ilgili. Buradaki eğretileme sadece Trump'ın disiplinli bir faşist partiye bağlı olmamasını anlatıyor. Hiçbir biçimde politikalarını bireysel kaprislerine göre belirlediğini, hele hele Amerikan burjuvazisinin ihtiyaç ve taleplerinden bağımsız olarak saptadığını söylemiyoruz. Aşağıda işaret edeceğimiz gibi Trump'ın politikaları da, sözünü ettiğimiz diğer hareketlerin politikaları da kendi ülkelerinin ve uluslararası burjuvazinin bağrında ortaya çıkan çok somut eğilimlerin ifadesi olarak görülmelidir.

Trump üzerinde böylesine uzun durduysak, bu, ABD'nin dünya ekonomisi, politikası ve askeri gelişmeleri bakımında en büyük nüfuza sahip, en önde gelen emperyalist ülke olmasındandır. Şimdi ele alacağımız diğer iki ülke de kendi bölgelerinde çok büyük bir ağırlık taşıyan ülkelerdir, ama onlar üzerinde daha kısa duracağız.

Asya'da Çin ile birlikte en belirleyici ülkenin (Japonya'yı unutmaksızın) Hindistan olduğunu söylemek kimseyi şaşırtmamalıdır. Dünyanın nüfus bakımından yakında Çin'i de geçerek en büyük ülkesi haline gelecek olan Hindistan aynı zamanda nükleer bir güçtür ve son zamanlarda uzay teknolojisinde de ABD, Rusya ve Çin'den sonra dördüncü bir güç olduğunu ortaya koymuştur. İşte bu ülkede, on yıllardır, hatta bağımsızlıktan (1947) bu yana, Hindu çoğunluk ile Müslüman azınlık arasındaki çelişki ve gerilimler (Hint siyasi literatüründe “communalism” olarak geçer) çok ağır sonuçlara yol açma potansiyelini ortaya koymuşken, koyu bir Hindu milliyetçiliğinin bayraktarlığını yapan Bharatiya Janata Partisi (BJP) dört yıldır iktidardır. Partinin başındaki güçlü isim, başbakan Narendra Modi ise geçmişinde Müslümanlara karşı işlenen kitle katliamlarından birinin şaibesi bulunan bir siyasi şahsiyettir. BJP'nin bir özelliğinin altı çizilmeli: Bu partinin tarihi gelişmesi içinde paramiliter güçlerin örgütlenmiş olmasının önemli bir rolü vardır.⁸ Hindistan'ın

8 BJP'nin tarihi ve faşizmle ilişkisi konusunda ayrıntılı bilgi ve analiz içeren bir inceleme için Burak Gürel'in dergimizde yayınlanmış olan yazısına bakılabilir: “Hinducu Faşizmin Yükselişi”, *Devrimci Marksizm*, sayı 34, İlbahar 2018.

bugün faşist bir rejime sahip olduğunu söylemiyoruz. Ama böyle bir tehlikenin çok gerçek bir olasılık olduğunu, koşullar değiştiğinde BJP'nin en gerici özelliklerinin Hindistan politikasında hâkim duruma gelebileceğini görmezden gelmemek gerekir.

İncelediğimiz hareketler familyası en son 2018 sonunda Latin Amerika'ya sıçramış bulunuyor. Yaygın olarak “faşist” diye nitelenen Jair Bolsonaro, kendisini sandıklarda muhtemelen yenilgiye uğratabilecek olan rakibi, İşçi Partisi (PT) tarihi lideri Lula'nın kanıtlanamamış bir yolsuzluk davası dolayısıyla ordunun açık talimatıyla 8 yıllık bir hapis cezası ile cezaevine konulmasından sonra Brezilya'nın başkanı seçilmiştir. Bolsonaro ırkçılıktan kadın ve eşcinsel haklarına düşmanlığının ve ileri derecede neoliberal bir ekonomik programın savunucusu olmasının yanı sıra ve en önemlisi, 20. yüzyıl Brezilya tarihinin en kara yıllarının mimarı askeri diktatörlüğü açık açık desteklemektedir. Başkan yardımcısı olan emekli general gerekirse Kongre'nin (Latin Amerika geleneğinde parlamento) kapatılarak ordunun yönetimi ele almasının doğru olacağını açık açık söylemiştir. Bolsonaro'nun orduya aşkı platonik değildir. Hükümeti generallerle doludur. 1964'te kurulan askeri diktatörlüğü 55. yıldönümünden itibaren kutlamaya başlamıştır.

Bolsonaro, İşçi Partisi ve sendikalara (örneğin güçlü topraksız köylü hareketi MST'ye) düşmanlığı ve küçük burjuvazinin 14 yıllık İşçi Partisi iktidarına karşı duyduğu tepkiyi seferber etmeye yatkınlığı bakımından faşizme, orduyla iç içe bir baskı rejimine doğru yürümesi bakımından ise geleneksel askeri diktatörlük yöntemlerine yakınlık gösteriyor. Hangi yönde ilerleyeceğini izleyerek görmek gerekiyor.

Amerika, Hindistan ve Brezilya bu tür hareketlerin başka ülkelere sıçraması bakımından çok etkili olabilecek üç ülkedir. ABD dünyanın hegemonik güce sahip ülkesiyken, Hindistan Asya'da, Brezilya ise Latin Amerika'da birer devdir. Bolsonaro başa geçer geçmez Trump yönetiminin Venezuela'da çok daha saldırgan bir politikaya geçmesi, Brezilya'nın Latin Amerika bağlamında ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Yani gelecek hem Asya'da hem Latin Amerika'da yeni tehlikelerle doludur.

Politik ve sınıfsal özellikler

Üzerinde durduğumuz hareketler bütünüünün ortak yanları var mıdır? Bunlar başka hareketlere göre ayırt edici özellikler midir? Bu hareketlerin sınıf karakteri nasıl betimlenebilir? Şimdi bu sorulara cevap vererek söz konusu hareketlerin doğasının tanımlanması yönünde ilerleyelim.

Bu hareketlerin ilk göze çarpan özelliği keskin bir ırkçılık, göçmen karşıtlığı,

anti-Semitizm ve Müslüman düşmanlığıdır.⁹ Bu özellikleri aslında bütün emperyalist toplumlarda yaygın olan, kendi ulusunun ya da ırkının (çoğunlukla beyaz ırk) üstünlüğüne sarsılmaz bir inancın güçlü varlığıyla yakından ilişkilidir. Beyaz olmayan ırklar ya da uluslar beyaz Batı uygarlığının müreffeh ve huzurlu topraklarını işgal ederek uygarlığı bozulmaya sürüklemektedir. Burjuvada ve varlıklı küçük burjuvada böyle kültürel terimlerle ifade edilen tepki, işçi sınıfında ve yoksullar arasında “geldiler, sosyal devlet olanaklarımızdan yararlanıyor ve bize rakip oluyorlar, işimizi elimizden alıyor, kiralari yükseltiyorlar, bir de devamlı suça karışıyorlar” biçiminde yakınmalara dönüşür.

İşte sözünü ettiğimiz siyasi hareketler, emperyalist toplumlarda var olan bu önyargı ve kaygıları sonuna kadar sömürerek, bütün toplumda neredeyse doğal bir ideoloji gibi yerleşik olan bu duygular üzerinden kitle desteği kazanırlar. Buraya kadar anlatılanları anlamak gayet kolaydır. Ama bu sadece işin altyapısıdır. Esas püf noktası başka yerde yatar. Bu altyapının kolaylaştırdığı zeminde, sözünü ettiğim siyasi hareketler için ırkçılık/milliyetçilik, anti-Semitizm ve Müslüman düşmanlığı, çok somut bir işleve hizmet eder. **Bu herhangi bir ırkçılık değildir. Sınıf çelişkilerinin yerine ırklar ve uluslar arası çelişkileri yerleştirmeyi hedefleyen bir ırkçılıktır.**

Bununla hemen hemen aynı görünen, ama bu ırkçılığı kapsamakla birlikte ondan işlevi bakımından daha geniş olan bir ikinci ortak nokta vardır. Bu da “über alles sendromu” olarak adlandırılabilir. Bilindiği gibi, “Deutschland über alles”, yani “her şeyin üzerinde Almanya”, bu ülkenin ulusal marşının, Naziler döneminde Alman ırkçılığının sembolü olarak yüceltilen ana nakaratıdır. Her ne kadar bu marş Nazilerden önce (1922’de) Alman milli marşı olarak kabul edilmiş olsa ve Nazilerden sonra da milli marş olarak kalmış olsa bile, Almanya’nın her şeyden daha önemli olduğunu bildiren mısraı hep Nazi ırkçılığıyla özdeşleştirilmiştir.¹⁰ İşte şimdi sözünü ettiğimiz hareketler gittikçe daha yaygın olarak bu fikri kendi ülkelerine uyguluyorlar. Trump’ın “America first” (“her şeyden önce Amerika”) fikri, İtalyan faşistlerinin seçim propagandasında “prima gli italiani”ye (önce İtalyanlar”) dönüşüyor. Birazdan göreceğimiz gibi, bu aslında bu ülkelerin burjuvazisinin bü-

9 Bu noktada neden yaygın olarak kullanılan “İslamofobi” terimini doğru bulmadığımızı kısaca izah edelim. Bilindiği gibi “fobi” korku demektir. İslamofobi, Müslüman düşmanı kişi ve akımların aslında “korktuğunu” söylemiş oluyor. Yeni Zelanda’da 50 Müslüman’ın canına taammüden kıyan Trabant Brennan’ın neden korktuğunu anlamamız mümkün değil! İslamofobi, bir yandan Müslümanlara karşı önyargısı olduğunu söylediği insanları bir yandan da korumakta, onların “korku” duyduğu için böyle davrandığını ima etmektedir. Tabii, çünkü Müslümanlar teröristtir, dolayısıyla Batılı ülkelerin insanların “korku” duyması da olağandır! Geçmişte bu terimi fazla kafa yormadan kullandığımız olduysa, hata olmuştur. Ama hatadan dönmek daima daha doğrudur.

10 Konuyu ilginç biçimde anlatan bir kaynak için bkz. Daniel A. Gross, “Deutschland über alles”, *The New Yorker*, 18 Şubat 2017, <https://www.newyorker.com/culture/culture-desk/deutschland-uber-alles-and-america-first-in-song>.

yük ekonomik kriz içinde bir çözüm yolu olarak benimsediği bir yaklaşımın özünü ortaya koyuyor, ama ilk bakıştaki haliyle bile muazzam bir bencilliğin ilanınıdır. İşte ırkçılığın yanına gelen “über alles sendromu” dediğimiz şey budur ve ulusların birbirini aleyhine gelişmesi fikrini, liberal “win win” fikrinin ve elbette komünist enternasyonalizmin karşısına çıkartıyor. Yeryüzü sosyal Darvinizmin ulusların savaşı versiyonunun arenası haline getiriliyor.

Dünya çapında ulus ve devletleri karşı karşıya getiren bu siyasi yöneliş Avrupa kıtasında ise Avrupa Birliği’nin karşısında konumlanır. AB karşıtlığı bütün bu hareketlerin ortak özelliğidir. (İlginç biçimde kendi ülkesi AB içinde olmadığı halde Trump bile AB’yi bölmek için çaba gösterir!) AB üyesi ülkelerde bu hareketlerin AB karşıtı olması çok somut nedenlere dayanır.

Esas neden, aşağıda daha temellendirerek anlatacağımız gibi, AB’nin her bir ülkeyi liberalleşmeye itme ve ülke burjuvazilerine kendi çıkarlarına uygun görünen politik müdahaleleri yapma olanağını tanımama temelinde kurulmuş olmasıdır. Özellikle Maastricht kriterleri olarak bilinen maliye politikası taahhütleri, zaten avro bölgesine katılarak para politikası üzerindeki kontrollerini yitirmiş ülkeler üzerinde büyük baskı yaratmaktadır. Sözü ettiğimiz hareketlerin her biri, kendi ülkesinin burjuvazisine kontrolü yeniden ele geçirmeyi teklif etmektedir.

İkinci faktör, kitle desteğine yönelik bir tutumdur. AB’nin koşulları neoliberalizmi bütün kıta çapında dayattıkça, “Brüksel”i liberalizmin yarattığı tahribatın sorumlusu olarak göstermek bu hareketlerin, bir “dış düşman” yaratarak kendi ülkelerinin burjuvazisi ile işçi sınıfı arasındaki çelişkileri yumuşatma çabasına katkıda bulunur. Bunu bizim gibi ülkelerin insanları İMF’nin örneğin Türkiye’de oynamış olduğu rolle karşılaştırarak anlayabilir: İMF programı uygulayan ülkelerin hükümetleri mazlum rolüne bürünerek meselenin ülkenin hâkim sınıflarının çıkarlarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu nasıl gözden saklarsalarsa, AB üyesi ülkelerin hükümet ve hâkim sınıfları için de “Brüksel” öyle bir bahanedir. Çünkü AB aslında, eskiden beri söylediğimiz ve defalarca kanıtlanmış olduğu gibi, Avrupa kıtasında İMF’nin adıdır.

AB karşıtlığının bir başka yönü, göçmen akımlarının kaynağı olmasından gelir. Bilindiği gibi, “tek pazar” uygulaması sermaye ve malların yanı sıra insanların da serbest dolaşımını öngörür. Bu da AB’nin yoksul bölgelerinden (esas olarak Doğu Avrupa ve Balkanlar) daha zengin bölgelerine (esas olarak Batı ve Kuzey Avrupa) ciddi bir göç dalgası yaşanmasına yol açmıştır. Bu sonuncu ülkelerde tepki bu akımlara iken, Doğu Avrupa ülkeleri de özellikle son dönemde Avrupa’ya dalgalar halinde gelen Ortadoğulu ve Afrikalı göçmenlerin bir bölümünün AB içinde bir tür “eşit” dağılım politikası temelinde kendi ülkelerine yerleştirilmesi projelerine karşı çıkmaktadır.

Nihayet, bir dizi ülkede AB karşıtlığı aynı zamanda Avrupa’nın merkezindeki

ülkelerin (Almanya ve Fransa bunların başını çeker) ya da AB mercilerinin (en başta Avrupa Komisyonu) daha yoksul ve güçsüz ülkelere açıkça politik dayatmalarda bulunmasından kaynaklanır. Alman hükümetinin 2010'dan günümüze Yunanistan'ın krizini ele alırken gösterdiği küstahlık, Merkel'in 2011'de İtalya ekonomik olarak dar bir geçitten geçerken siyasi partilere Mario Monti başkanlığında bir "teknisyenler" hükümetini zorla dayatması, Avrupa Komisyonu Başkanı Jean-Claude Juncker'in son İtalyan hükümeti kurulurken AB ile doğan gerilim dolayısıyla İtalyanların "daha çok çalışması gerektiği" türünden aşağılayıcı sözler sarf etmesi türü davranışlar, AB'ye karşı ulusal savunma dürtülerini harekete geçirmekte ve kitlelerde de yankı bulmaktadır. İşte sözünü ettiğimiz hareketler bütün bu faktörlerden doğan memnuniyetsizlikleri istismar etmektedir.

Bu hareketlerin ekonomi politikasına damgasını vuran en önemli şey, ulusal ekonomilerin korunmasıdır. Uzun on yıllar boyunca küreselciliğin ve neoliberalizmin her bir ekonomiyi AB ekonomisinin ihtiyaçlarına göre biçimlendirmesine tepki olarak bu hareketler "ulusal ekonomi"yi savunmayı ve geliştirmeyi önemli bir öncelik olarak önelerine koymuşlardır. Bu henüz kendi kendine yeterli anlamında "otarşi"nin savunulması düzeyine ulaşmasa da bir eğilim olarak gözlenebilen bir yöneliştir.

Bu hareketlerin bir başka ayırt edici yanı, her birinin kendine göre bir kindarlık politikası gütmesidir. Bununla kast ettiğimiz şudur: Uzunca bir süre boyunca ezilen toplumsal grupların (kadınların, ezilen ulusların ya da ırkların, eşcinsellerin vb.) yaşadıkları mağduriyete karşı verilen mücadelelerin sonucunda elde edilmiş olan haklar, bu gruplarda bir tepkisellik yaratmakta, bu hareketler geçmişin "asrı saadet" gibi görülen güzel günlerine dönmek üzere ideolojik alanda çeşitli mücadelelere girişmektedirler. Amerika'da beyaz ırkın üstünlüğünün ileri sürülebildiği günlere dönüş özlemi, bütün ülkelerde göçmenlerin beyaz ırkın kendine özgü toplumunu "kirletmesi"nden önceki günlere geri dönme arzusu, İspanya'da Vox'un bölgelere verilen ayrıcalıkları ve Katalan ayrılıkçılığını ortadan kaldırarak ulus devletin "güzel" günlerini yeniden canlandırma isteği ve benzer birçok özlem bu hareketlere damgasını vurur.

Şimdi meselenin çok hassas bir yanına geliyoruz. Bu hareketlerin sınıf tabanı ve karakteri elbette doğalarının tespit edilmesinde çok önemli bir rol oynayacaktır. Bu konuda ilk söylenmesi gereken, bu hareketlerin küçük ve orta boy işletmelerin (KOBİ'lerin) sahibi sermayedarlar ile kent ve kır küçük burjuvazisi nezdinde çok popüler olduğunun hemen hemen kesin olduğudur. Elbette bu önermenin her bir hareket için ne ölçüde geçerli olduğunu daha derinlemesine araştırmak gerekir. Ama Trump'ın Amerikan çiftçisi ve esnafından ciddi destek aldığına, Marine Le Pen'in KOBİ'lerin sesi gibi davrandığına ve politikalarını en çok onların çıkarlarına göre belirlediğine dair epeyce bilgi mevcuttur. Yani bu hareketlerin çekirdek gücünün

küçük burjuvazi ile küçük-orta boy sermaye olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Ama buradan bu hareketlerin büyük sermayenin belirli kesimleriyle yakın ilişkiler içinde olmadığı, asıl onların uzun vadeli çıkarlarını temsil etmediği sonucu çıkarılmamalıdır. Trump kendisi Amerikan burjuvazisinin önde gelen bir temsilcisidir. Amerikan burjuvazisinin güçlü kesimleri, örneğin petrol şirketleri, silah tekelleri, demir-çelik, iç pazara yönelik üretim yapan sektörler, hatta bir ölçüde otomotiv Trump'ın genel politik ve ekonomik yönelişini desteklemektedir. Bunun yanı sıra büyük sermayenin hemen hemen tamamı Trump'a kadar hiçbir başkanın uygulamaya cesaret edemediği bazı politikaları sonuna kadar desteklemektedirler. Örnek olarak Trump'ın fikri mülkiyet hakları, sinai casusluk, Çin iç pazarında yabancı şirketlere uygulanan ağır koşullar konusundaki sert politikaları bütün çokuluslu şirketler tarafından destekleniyor. Başka bir örnek, Trump'ın her alanda denetim ve düzenleme kuruluşlarını büyük sermayenin temsilcilerinin eline vermesidir. Mesela çevre koruma faaliyetlerinden sorumlu kurum olan EPA doğrudan çevreyi kirleten sektörlerin temsilcilerine, sivil havacılık kurumu FAA havayolu şirketleri sektöründen temsilcilere vb. teslim edilmiştir. Daha önce sermayeyi bu tür politikalarla memnun etmeye kimse cesaret edememişti. Trump'ın kapitalistlere ve kodamanlara sağladığı dev vergi indirimlerinin burjuvazinin bütün katmanlarını mutlu kıldığını eklemeye gerek bile yok.

Nigel Farage da aynen Trump gibi kendisi başarılı bir işadamıdır. Çevresinde topladığı ve bir aşamada, özellikle Brexit döneminde UKIP'in finansmanını sağlayan topluluk da esas olarak büyük burjuvalardan oluşmaktadır. Bu "küreselleşme" çağında büyük burjuvazinin Britanya'yı neden AB'den koparmak isteyebileceği ilk elde anlaşılabilir. Büyük burjuvazinin bir bölümünün bu tür korumacı politikalara hangi saiklerle destek olduğu meselesine aşağıda döneceğiz. Ancak yukarıda Trump örneğini ele aldığımızda sektörler arasında bu konuda farklılıklar olabileceğini gördük. Bunun yanı sıra Britanya'nın AB üyeliğine alternatif olarak burjuvazinin bağrında tartışılan senaryoları da göz önüne almak gerekir. Bir kere, "Amerika ile özel ilişki" 20. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra Britanya burjuvazisi için hep çok önemli bir stratejik yöneliş olmuştur. Brexit bunu ekonomik alana doğru genişletme olanağını yaratıyor. Trump'ın "yumuşak Brexit" olarak anılan, Britanya'nın Avrupa Ortak Pazarı'nda kalmasına karşı olduğunu, "sert Brexit" yanlısı olduğunu, bu yüzden Boris Johnson'ı Theresa May'e tercih ettiğini derhal belli ettiğini, hatta Theresa May'e "yumuşak Brexit" peşinde olduğu için ABD ile serbest ticaret anlaşması imzalama şansını yitirebileceği yolunda tehdit savurduğunu bazı okurlarımız hatırlayacaktır.¹¹ Brexit peşinde olan burjuvazi dış pazarlara sırtını dönmüş demek

11 Birçok yorumcu "sert Brexit"i "anlaşmasız Brexit" ile karıştırıyor. "Anlaşmasız Brexit" bir hedef değildir, burjuvazinin bağrında bir çözüm bulunamadığı durumda ortaya çıkacak bir sonuçtur. Sonuçları sert olacaktır, doğru. Ama "sert Brexit" bazıları için, mesela metinde sözü edilen Boris

değildir. Dolayısıyla Britanya'nın AB üyeliği dışında başka türlü stratejik projelere angaje olan büyük burjuvalar Brexit taraftarı olabilir.

Elbette, büyük burjuvazinin ya da bazı kanatlarının bu hareketlere desteğinin derecesi ve biçimi ülkeden ülkeye değişmektedir. Burada çok önemli bir faktörün, söz konusu ülkenin burjuvazisinin krizinin derinliğine bağlı olarak bu hareketlerin sunduğu alternatife ne denli ihtiyacı olduğunu kaydedelim. Trump veya Farage'a büyük burjuvazinin verdiği destek henüz derin bir kriz yaşamayan ve ihracata çok bağımlı olan Almanya'da aynı derecede görülmeyebilir. Tabii, destek aynı zamanda burjuvazinin ülke içindeki sınıf mücadelelerinden ne derecede bunaldığına da bağlıdır.

Sözünü ettiğimiz hareketler ta karşı uçta işçi sınıfına da ciddi şekilde el uzatmaktadır. Küreselci, neoliberal politikalar işçi sınıfını ve onu çevreleyen emekçi kitleleri 1980'li yılların başından itibaren ciddi şekilde yoksullaştırmıştır. Küreselci politikalara muhalefet temelinde yükselen bu hareketler, bu tutumlarıyla işçi sınıfının yaşadığı sorunlara çözüm getirir gibi görünmektedir.

Bu konuda verilebilecek örnekler boldur. Trump'ın başkanlık seçimlerini kazanması doğrudan doğruya ABD'nin gerilemekte olan sanayi kuşağında ("rustbelt", yani "pas kuşağı") mavi yakalı işçi ailelerinin oylarını Demokrat Parti'den Trump'a doğru yöneltmelerinin bir sonucu olmuştur.¹² Fransa'da Marine Le Pen, eskiden Fransız Komünist Partisi'nin kalesi olan Kuzey bölgesinde FN'yi 2000'li ve 2010'lu yıllarda en güçlü parti haline getirmiştir. Brexit referandumunda en yüksek "evet" oyları işçi sınıfının (aynen "rustbelt" gibi) çöküşe geçtiği bölgelerden çıkmıştır. Almanya'da AfD hem Doğu'nun yoksul kentlerinde, hem de Almanya'nın güçlü metal ve otomotiv fabrikalarının yerleşmiş olduğu bölgelerde kendi oy ortalamasının çok üzerinde oy oranlarına ulaşmıştır. Bu hareketlerin işçi sınıfı üzerinde elde ettiği nüfuzun ne gibi dersler içerdiğini aşağıda tartışacağız.

Nihayet, bu hareketlerin belki asli değil ama taktik anlamda sürdürülen bir ortak politikaları da Rusya ile özel ilişkiler geliştirmeleridir. Trump'ın Putin ile ilişkisinin özel bir yanı olduğu ortadadır. Ancak bunun 2016 seçimlerine Rusya'nın yaptığı iddia edilen müdahalede onunla işbirliğine kadar uzanmadığı, özel savcı Mueller'in Mart ayı içinde teslim edilen raporunda dahi kabul edilmektedir. Fransa'da Marine Le Pen'in Rusya ilişkileri çok uzun süredir tartışılmaktadır. Diğer hareketlerin bir kısmının da Rusya ile iyi ilişkiler içinde olduğu bilinmektedir. Bu ilişkiyi ideolojik bir yakınlıktan ziyade Rusya'nın kendi karşısındaki güçleri bölme amacıyla bu hareketlere destek elini uzatmasında aramak daha doğru olur.

Johnson için bir hedeftir.

¹² Bu konuda Trump hakkındaki, yukarıda andığımız yazımızda daha ayrıntılı veriler bulunabilir.

Bir geçiş aşaması: n-faşizm

Yukarıda anlatılan siyasi ve sınıfsal özellikler, birçok bakımdan bu hareketlerin faşist bir karaktere sahip olduğunu ima ediyor. Bu yazının ilk bölümünde klasik faşizmi Almanya’da Nazizm’in, İtalya’da ise faşizmin tarihi gelişmesi temelinde incelediğimizde faşizmin ayırıcı özellikleri olarak saptadığımız bir dizi nitelik bu hareketlerde de ikiciksiz biçimde karşımıza çıkıyor.

Bir kere, geçen yazımızda saptadığımız, genellikle faşizmin incelenmesinde ne çıkarılmayan bir özelliği bu hareketlerde açıkça görüyoruz. Bu hareketler, on yıllar boyu süren, sermayenin uluslararasılaşması zemininde adım adım ilerleyen bir uluslararası bütünleşme (liberalizmin ideolojik dilinde “küreselleşme”) döneminde sonra, birdenbire ulusal ekonomiye öncelik vermeye yöneliyor, liberalizmin uluslararası boyutlarını karşılarına alıyor, Avrupa Birliği’ne liberalizminden dolayı en azından kuşkuyla yaklaşıyor, kısacası kendi ülkelerinin ulusal ekonomik çıkarlarının, liberalizmin savunduğu gibi bütün dünyanın gelişmesiyle birlikte ilerleyeceğini reddederek geleceği ona karşıt ya da ondan bağımsız bir doğrultuda görüyorlar. Trump rneğinde bu, dünya ticaretini altüst eden ağır korumacılık önlemlerine kadar gidiyor. Trump’ın izlediği politikalar sadece görünüşte ötekilerden daha sert ve keskin. Örneğin Britanya, sert Brexit yanlılarının savunduğu gibi Avrupa Birliği’nin “Tek Pazar” uygulamasından ayrıldığı takdirde aynen Trump gibi kapıyı yüksek gümrük vergilerine açmış olacak. Yani UKIP’in ekonomi politikasının, sonuçları açısından Trump’inkinden farkı yok. Trump ile Farage’ın birbirlerini çok beğendiklerini ekleyelim.

Ekonomi politikası terimleriyle ifade ettiğimiz bu yöneliş kendini çok belirgin olarak “ber alles sendromu”nda ortaya koyuyor. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Trump’ın “America first” sloganının ya da Salvini’nin “prima gli italiani” sloganının, Nazi dönemine hâkim olan “Deutschland ber Alles”ten hiçbir farkı yok.

Kapitalizmin dünyayı ileri derecede bütünleştirdiği, üretici glerin gelişmesinin çoktan ulus devletin sınırlarının ötesine taştığı bir çağda, ulus/ülke birimini böylesine ön plana çıkarmanın, ekonomi politikasının dmenini bu yöne kırmanın, klasik faşizm döneminde, tarihi olarak gerileyen kapitalizmin çelişkilerinin bir dışavurumu olduğunu görmüş bulunuyoruz. Tarihi gerileme süreci, hatırlayacağımız gibi, kendini dönemsel büyük ekonomik krizlerde, bunların en derin türü olan büyük depresyonlarda ortaya koyar. Kapitalizmin ulaştığı evrede bütünüyle birbirine bağlanmış olan üretici glerin ihtiyacı dünya çapında merkezi planlama iken, kapitalist mülkiyetin özel karakteri dolayısıyla bölünmüş karar süreçlerine dayanan piyasa esas belirleyici düzenleme sistemi olarak muhafaza edildiği için, dünya ekonomisi depresyonlardan kurtularak dzliğe çıkamaz. Dünya burjuvazisinin toplu kurtuluşun imknsız olduğunu sezen bazı ulusal bölükleri, bütünün değil

kendi uluslarının kurtuluşunun peşine düşer. Tekil ülke çıkarlarının “über alles” hale gelmesi bu çelişkili dinamğin ürünüdür. Ama dünya ekonomisi derinlemesine bütünleşmiş olduğu için bu ekonomi politikası çelişkili, neredeyse irrasyonel sonuçlar yaratacaktır. Faşizmin savaşa ve barbarlığa kapıyı açmasının nedeni işte bu çelişkilidir. Bugünkü durum bu bakımdan tam da 1930’lu yılların tekrarı olarak yaşanmaktadır. Demek ki, başta Trump ve AB’ye karşı tepki içinde olan Avrupa partileri olmak üzere, bir dizi siyasi hareket, yani tam da bizim incelediğimiz hareketler, faşizmin tarihi ruhunu yeniden canlandırmış bulunmaktadır.

Bu yazıda incelemekte olduğumuz hareketler familyasının ağır biçimde ırkçı olması, göçmenlere, Avrupa’nın azınlık halkları haline gelmiş olan Müslüman halklara ve Avrupa kıtasının eski günah keçisi Yahudilere karşı düşmanlık göstermesi de aynı “über alles” politikasının kitleleri peşinden sürüklenme veçhesine ait bir özelliktir. Burada özel türden bir ırkçılık ile karşı karşıya olduğumuzu, bunun “sınıf çelişkilerinin yerine ırklar ve uluslar arası çelişkileri yerleştirmeyi hedefleyen bir ırkçılık” olduğunu yukarıda dile getirmiştik. Ama bu tam tamına Nazi tipi bir ırkçılıktır! Yani burada tam tamına faşizmin ikinci bir ayırıcı özelliği ile karşı karşıyayız.

Bu, beraberinde bir kindarlık politikasını getirmektedir. On yıllar boyu ezilmiş ırk ve ulusların haklarının mücadeleler yoluyla belirli bir ilerleme göstermesi sonucunda söz konusu toplumlarda eskinin ezen ya da üstün konumdaki ulus veya ırkında ciddi bir tepki birikmiş durumdadır. ABD’de 1950’li yıllarda başlayan, 1960’lı yıllarda doruğuna çıkan medeni haklar mücadelesinin gücü “beyaz üstünlükçü” olarak bilinen grupları uzun süre sindirmişti. Bu gruplar genellikle kadınların ve eşcinsellerin haklarının ve konumlarının da ilerlemiş olmasına da tahammülsüzdür. İşte şimdi sınıf karşısında ırk, toplumun zirvesindeki siyasi otorite, yani iktidar tarafından ya da en azından çok güçlü bir muhalefet hareketi tarafından öne çıkarılınca, “über alles” sendromu adım adım yayılınca, yitirilmiş “asrı saadet”e dönüş hâkim ulus, ırk, din, cins içinde kindarca bir taarruzun bütün engellerini ortadan kaldırır, o “asrı saadet”e dönüş kitleler için bir hayalden gerçekliğe dönüşmeye başlar. Bu tür bir efsaneler dünyası, geçmişe dönüş, asrı saadeti yeniden yerleştirme Alman ve İtalyan faşizmlerinin de asli ideolojik özelliklerinden biridir.

Faşizm bütün bu amaçlara doğru ilerlerken, özellikle sınıf karşıtlığının yerine hâkim çelişki olarak ırk karşıtlığını yerleştirmeye çalışırken, kaçınılmaz olarak her türden bağımsız işçi sınıfı örgütlenmesiyle, bunlar ister ekonomik, ister politik karakterde olsun, karşı karşıya gelecektir. Faşizmin bu görevi yerine getirme yöntemi küçük burjuvaziyi örgütleyerek işçi örgütlerinin üzerine saldırmaktır. Bu yazıda ele aldığımız hareketler familyasının gerek kent, gerekse kır küçük burjuvazisi ile sağlam ilişkilere sahip olduğunu yukarıda gördük. Bu hareketler bu bakımdan da klasik faşizmin bu çok önemli ayırt edici özelliğini taşımaktadır.

Bütün bunlar açıkça faşizmin 21. yüzyılın başında bir kez daha tarih sahnesine çıkmakta olduğunu gösteriyor. Ama bu hareketlerin klasik faşizmin asli özellikleri bakımından çok önemli bir eksiği vardır. Bu da sokak gücüdür, örgütlü paramiliter çeteler ya da milislerdir. Yukarıda ele alınan hareketlerin sadece bazıları bu tür güçler örgütlemiş durumdadır. Bunlar arasında en belirgin olanlar Ukrayna'daki faşist hareketler, Yunanistan'da Altın Şafak, Macaristan'da Jobbik ve Kuzey Direnişi adlı örgütlerdir. Bir de Hindistan'da BJP hareketidir. Ötekiler sokak gücü oluşturmaya yönelmemiştir/yönelememiştir.

Paramiliter örgütlenmenin tek anlamı, faşist örgütlerin biraz daha güçlü hale gelmesi ya da ideolojik ve politik gücünün yanına bir de askeri güç katması değildir. Bu yazının ilk bölümünde anlatmaya çalıştığımız gibi, faşizm olağan dönemlerde boy veren sıradan bir gericilik değildir. Bir bakıma tarihe isyan eden bir karşı-devrimciliktir. Bu bakımdan milis gücü onun bu toptan kopuş ideolojisinin pratik ifadesidir. Nasıl ki devrimci örgütler sadece parlamenter yöntemlerle yetinemez, faşizm için de ters yönden aynı şey geçerlidir.

Ama mesele bundan ibaret değildir. Faşizmin işçi sınıfı örgütlerine, Trotskiy'in belirlemesi ile söyleyecek olursak, burjuva demokrasisinin içine yerleşmiş olan işçi demokrasisine olan düşmanlığı, onu küçük burjuvazinin gücünü proletaryanın örgütlerini ezmekte kullanmaya iter. Ama örgütlenmemiş küçük burjuvazi bir hiçtir. Kolektif hiçbir geleneği olmayan bir sınıftır çünkü. Faşist milisler aynı zamanda finans kapitalin çıkarları açısından küçük burjuvazinin işçi sınıfına karşı bir koçbaşı haline getirilmesinin mecrasıdır.

Nihayet, bir karşı-devrim olarak faşist hareket, kendisi de burjuva karaktere sahip bir örgüt olmakla birlikte olağan devlet aygıtının dışında ve ötesinde bir güce sahip olmak zorundadır. Çünkü bütün tarihe karşı bir isyan olduğu için yürüteceği barbar karşı-devrim olağan burjuva devlet aygıtından tepkiler alabilir, dirençle karşılaşabilir. Bu durumda devletin silahlı kuvvetlerinin dışında faşist hareketin kendi otoritesi altında örgütlenen ve sadece onun liderine hesap veren bir paramiliter güç, faşizme sadece iktidara yükselirken değil, iktidarda iken de gerekir.

İşte bu yüzden, bugünkü faşist hareketler, eksik faşizmdir. Bunlar tam olgunluğa ulaşmamış, eski deyimle tekemmül etmemiş, faşist hareketlerdir. Faşizmin ön biçimlenmeleridir. Bunlara Batı dillerinde kullanılan "proto", yani "ön" önekini kullanarak proto-faşist ya da ön-faşist denmesini öneriyoruz.

Ön-faşist hareketler, sınıf mücadelesi ve siyasi konjonktür belirli bir evreye geldiğinde, ihtiyaç doğduğunda ve/veya olanak belirdiğinde kendilerini askeri olarak da örgütleme yoluyla iktidar mücadelelerine sokak gücünü de katabilecek özelliktedir, kapasitededir. Bu gerçekleştiğinde bütünüyle olgunlaşmış faşist bir hareketle ya da hareketlerle karşı karşıya kalacağız demektir. Ama bu göz açıp kapayana kadar olabilecek bir şeydir. Bu yüzden bunların esas karakterini faşist olarak saptamak,

sadece bugün faşizmin zaferi için yeterli olgunluğa ulaşmamış olduklarını söylemek gerekir. Başka biçimde ifade edecek olursak, bunlar melez hareketler değildir. Faşizm ile bazı ortak yanları olan “popülist” hareketler değildir. Karşı karşıya olduğumuz faşizmdir. Ama eksik bir faşizmdir. Adını söyleyemeyen bir faşizmdir. Henüz kendini silahlanacak kadar güçlü hissetmeyen bir faşizmdir. Eksiktir, ama yine de faşizmdir.

Kaynaklar

Şu ana kadar önce başta emperyalist ülkeler olmak üzere bir dizi ülkede ortaya çıkan, 2008 finansal çöküşünden sonra genelleşen bir hareketler familyasının sunduğu genel tabloyu inceledik, ardından bu hareketlerin siyasi özelliklerini ve sınıfsal karakterlerini ele aldık, bütün bunları ışığında da bu hareketler için ön-faşist nitelmesine ulaştık. Şimdi ise bu olgunun tarihi önkoşullarını, bunları doğuran ortamı inceleyelim.

Ön-faşizmin yükselişinin esas nedeni, onu doğuran esas ortam, elbette 2008 finansal çöküşü ile başlayan Üçüncü Büyük Depresyon’dur. Bu depresyon her ne kadar 1930’lu yılların İkinci Büyük Depresyonu kadar hızla derinleşmemişse de, örneğin işsizlik oranları bakımından sadece belirli ülkelerde 1930’lu yılların işsizlik düzeylerine benzer oranlara rastlanıyor olsa da, gerisinde bir “30 yıl krizi” bulunması, etkisinin kendi derinliğinden daha ağır olmasına yol açmıştır. Hatırlanacağı gibi, bugünün depresyonunun öncülü, dünya ekonomisinin 1970’li yılların ortalarında başlayan uzun krizi idi. Uluslararası burjuvazinin bu uzun krize yanıtı 1979’dan itibaren işçi sınıfına ve emekçilere karşı başlatılan neoliberal taarruz olmuş, bu taarruz 1989’da Berlin Duvarı’nın çökmesinden ve 1991’de Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra küreselcilik ile tamamlanmıştır.

Tablo şudur: Burjuvazi 30 yıl boyunca uzun krizine çözüm aramış, ama bu “çözüm” sonunda kapitalist dünya ekonomisini bir finansal çöküşe ve bir büyük depresyona sürüklemiştir!

Bu durum karşısında uluslararası burjuvazinin çeşitli ulusal bölüklerinin içinde ikinci bir eğilim ortaya çıkmıştır. İşte bugün faşizmin yükselişine temel hazırlayan, toplu kurtuluşun olmadığı yerde ulusal çıkış yollarını zorlamakta olan bu yeni eğilimdir. Faşizm doğrudan doğruya kapitalizmin derin ekonomik krizinin ve bu krizin ardında yatan söz konusu üretim tarzının tarihi gerilemesinin ürünüdür.

30 yıl krizi ve on yıldır sürmekte olan Üçüncü Büyük Depresyon boyunca izlenen neoliberal ve küreselci politikaların bir de ikinci bir sonucu vardır. Bütün dünya çapında, ama kriz öncesi dönemle karşılaştırıldığında en belirgin olarak emperyalist, yani “zengin” ülkelerde ağır bir yoksullaşma ve buna eşlik eden bir gelişme olarak eşitsizliğin görülmemiş düzeylere çıkması. Bunun kanıtları saymakla bitmez ve bugün “küreselleşme”nin en kör savunucuları tarafından bile kabul edilmekte-

dir. Dünyada ve Türkiye’de neoliberalizm ve küreselciliği krizi az gelişmiş ülkelere ihraç etme yöntemi olarak ele almak son derece yaygınken biz esas hedefte olanın emperyalist ülkelerin örgütlü ve korunaklı koşullar altında çalışan ve yaşayan işçi sınıfı olduğunu ısrarla vurgulamıştık. Bugün “küreselleşme”den görece olarak en zararlı çıkanın tam da uluslararası işçi sınıfının en ileri hak ve olanaklara sahip kesimleri olduğu yaygın olarak anlaşılmış bulunuyor. İşte faşizm, sınıfın bu kesimlerinin yoksullaşma ve eşitsizlik karşısında yaşadığı öfkeye hitap etmekte, onlara eski güzel günlere dönmek için göçmenlere karşı ırkçı ve milliyetçi yöntemler önermekte, böylelikle temeli kapitalizmin sınıf çelişkilerine dayalı bir sorunu bir ırklar savaşı sorununa dönüştürerek kendi politik hedeflerinde ilerleme kaydetmektedir. Bu analizle birlikte “kindarlık” politikasının da sadece kültürel, saf anlamda ideolojik bir savaş olmadığı, emperyalist ülkelerde işçi sınıfının canını yakan maddi yoksunlaşmaya karşı tepkinin ideolojik biçimler alması olduğu da ortaya çıkıyor.

Burada klasik faşizmden farklı olarak günümüz ön-faşizminin işçi sınıfının içine de ulaşabildiğini, onları küçük burjuvazinin saldırıları altında ezmeden önce ideolojik-politik olarak yakalama fırsatını elde ettiğini görüyoruz. Ön-faşist hareketlerin siyasi özelliklerini ve sınıf karakterlerini incelerken, çeşitli hareketlerin (Trump, Marine Le Pen, UKIP, AfD) işçi sınıfının bazı kesimlerinden güçlü bir destek elde etmeyi başardığına işaret emiştik. Klasik faşizm ise işçi sınıfının geniş kitlelerini kendi yanına ancak iktidar olduktan ve bağımsız işçi örgütlerini bütünüyle ezdikten sonra çekebilmişti. Bu fark nereden geliyor?

Fark, iki dönemin sol hareketlerinin arasındaki tezettan doğuyor. 1920’li ve 30’lu yılların solunun her iki kanadı da (ister reformist sosyal demokrasi, ister devrimcilikten bürokratlaşmaya ve milli komünizme doğru evrilmekte olan komünist hareket) esas olarak birer işçi örgütü idi. Siyasi ve örgütsel kusurları, miyoplukları, yalpalamaları ne dereceye ulaşırsa ulaşsın, faaliyetlerinin merkezinde işçi sınıfının çıkarları ve ihtiyaçları vardı. Biraz bundan, biraz sendikalar devletle bugünkü kadar bütünleşmediğinden dolayı, sendikalar üzerinde de epeyce nüfuzları vardı. İşçi sınıfının Büyük Depresyon’un harabiyeti karşısında kendine sahip çıkacak başka güçler aramasına gerek yoktu. Oysa 1968’den ve 1989’dan, yani sırasıyla Doğu Avrupa ülkelerinde, Sovyetler Birliği’nde, Balkanlar’da ve Asya’da Çin ve Vietnam’da kapitalizme geri dönüş başladıktan sonra sol sınıf politikasına sırt çevirdi. Önce sol liberalizmle sivil toplumcu sınıf işbirliğine, sonra postmodernizmle birlikte kimlik politikasına döndü. İşçi olmak en iyi durumda kimlikler arasında bir kimlik olarak görülüyordu. İş daha da öteye geçebiliyor, işçi sınıfının artık yok olmakta olduğu söylenerek her şey kimlikler, demokrasi ve ekoloji üzerine yerleştiriliyordu. Öte yandan sol liberalizmin yaygın etkisi, solda küreselleşmeden demokrasi ve ilerleme beklemeye, Avrupa kıtasında liberal vahşet politikalarının uygulanmasının merkezi olan AB’ye olumlu yaklaşılmasına yol açıyordu.

Sonuçta **sol işçi sınıfını yalnız bıraktı**. Sınıf taarruzu en keskin biçimde sürerken sınıf mücadelesinin artık bittiğini ilan etti. Sol bütünüyle bir küçük burjuva hareketi haline geldi. Modern ve çoğunlukla zengin bir küçük burjuvazinin hareketi. Bu durumda işçi kitleleri, özellikle krizin en kötü durumlara düşürdüğü katmanlar, kendilerine el uzatan tek harekete, post-faşizme döndüler. Sol liberalizm, kimlik politikası ve öncü işçi partilerinin dağılmasını savunan post-Leninizm, toplu olarak, ön-faşizmin yükselişinin ana siyasi koşullarından biri oldu.

Bu anlatılan, tersinden de kanıtlanabilir. Her nerede işçi sınıfına sahip çıkan, onun ihtiyaç ve talepleri üzerinden politika yapan bir önderlik çıktıysa, işçi sınıfı post-faşistlerden uzaklaşarak yüzünü o önderliğe dönme eğilimi gösterdi. ABD’de Sanders ve Britanya’da Corbyn, bu eğilimin çarpıcı örnekleridir. Brezilya’da İşçi Partisi’nin (PT) Lula ve Dilma Roussef dönemlerindeki politikaları sonucunda faşizm yükselirken komşusu Arjantin’de Partido Obrero’nun da (İşçi Partisi-PO) içinde yer aldığı FIT’in (Solun ve İşçilerin Cephesi) ülkenin üçüncü politik gücü haline gelmesi bu karşıtıktandır. Öyleyse, ön-faşizmin siyasi alanda yükselişini sadece Üçüncü Büyük Depresyon’un etkileriyle değil, aynı zamanda solun son yarım yüzyıldır sürmekte olan sefaleti ile de açıklamak zorundayız.

Ön-faşizmin çok hızlı ataklar yapabilmesini olanaklı kılan bir başka faktör, Üçüncü Büyük Depresyon döneminde on yıllardır yerleşik hale gelmiş olan siyasi parti sistemlerinin paramparça olmasıdır. Birçok Avrupa ülkesinde merkez sağ ile sözde sosyal demokrat veya sosyalist merkez sol partiler arasında, bir sağa bir sola gidip gelen bir sarkaç gibi işleyen siyasi sistem iflas etmektedir. Birçok ülkede (Fransa, Yunanistan, belki Almanya bile) sosyal demokrasi olarak anılan hareketler yolun sonuna gelmiş gibi görünüyor. Bazı ülkelerde (mesela Fransa’da) merkez sağ da koma halinde. (Şimdi İspanya da bu yönde bir sinyal verdi.) Ön-faşizm, sistemin böylesine çökmekte olduğu koşullarda, hızla boy atmaya uygun bir ortam buluyor.

Siyasi partiler sisteminin bazı ülkelerde ne ölçüde kriz içinde olduğunu gösteren başka olgular da var. Bazı ülkelerde yepyeni partiler aniden büyük ataklar yapıyor. İspanya’da Podemos (ya da yeni adıyla Unidos Podemos) adlı sol partinin 2011 “Öfkeliler” hareketinin ürünü olduğu için hızla yüzde 15-20’ler arasında bir oy oranı yakalaması biraz daha iyi anlaşılır, ama modern bir sağ hareket görünümü veren Ciudadanos (Yurttaşlar) partisinin arkasında böyle büyük bir toplumsal hareket de yok ama o da hızla ülkenin en büyük dört partisi arasına girmeyi başardı. Bunun da ötesinde, bazen tek bir ünlünün, mesela İtalya’da ve şimdi Ukrayna’da olduğu gibi, ünlü bir komedyenin ortaya çıkıp sonunda seçimleri kazanması bile söz konusu olabiliyor. Bir ara geçici olarak Kuzey ve Orta Avrupa’da birkaç ülkede “Korsan Partisi” adını taşıyan fantezi bir yapı da epeyce bir başarı kazandı. Bunlar zaman zaman her ülkede olabilecek şeyler olabilir, ama neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde eşzamanlı olarak bu tür gelişmelerin ortaya çıkması açıkça siyasi krizin bir genel

kriz içine girmekte, hatta girmiş olduğunu gösteriyor. Yeni boy atan hareketler için böyle altüst olma anlarının daha bereketli bir toprak yaratacağı açık.

Şimdi çok önemli bir faktöre geliyoruz. Bunu emperyalist ülke gericiliği, özellikle Avrupa gericiliği ile Ortadoğu ve ötesinde İslamcı gericiliğin karşılıklı birbirini besledikleri bir metabolik ilişki içinde olmaları olarak özetleyebiliriz. Avrupa ve ABD, Ortadoğu'yu ve nüfusu Müslüman çoğunluğa sahip diğer ülkeleri emperyalist yağma ve saldırıya maruz bıraktıkça, Avrupa'daki ön-faşist hareketler Almanya'nın, Fransa'nın, Hollanda'nın ve başka ülkelerin Müslüman göçmen nüfusunu tam anlamıyla günah keçisi haline getirdikçe, bu Ortadoğu, Kuzey Afrika ve başka Müslüman çoğunluklu nüfusa sahip ülkelerde boy vermiş olan tekfirci örgütlere (en başta El Kaide ve DAİŞ ya da İŞİD) güç kazandırıyor. Bu tür örgütlerin militan gücünü oluşturan bileşenler arasında Batı Avrupa'da sefil koşullarda yaşamış, iş bulamamış, suça ya da uyuşturucuya kapılmış Müslüman gençlerin önemli bir rol oynamaları, bu söylenenin sadece en sivri ucu, en belirgin ifadesi. Bu tekfirci örgütler Batı ülkelerinde sayısız kez bombalama, suikast, kalabalıklara araçla saldırı vb. eylemlerle ortalığı sarsıp korku saldıkkça, bu o ülkelerin sıradan insanlarında Müslümanlara karşı korku ile karışık bir nefret yaratarak ırkçılığı besliyor, onların Müslümanlara ve göçmenlere karşı saldırgan politikalar savunan ön-faşist hareketlere sığınmasına yol açıyor. Burada tam anlamıyla bir kısır döngü söz konusu. Dolayısıyla, 21. yüzyıl faşizmine karşı mücadele Batı'da aynı zamanda her ülkenin anti-faşist mücadelesinin anti-emperyalist olmasını gerektiriyor. Buna karşılık, nüfusu Müslüman ağırlıklı olan Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde ve ötesinde tekfirciliğe karşı mücadele büyük önem taşıyor. Ancak her iki dinamiğin de önünü kesen enternasyonalist bir mücadele bu kısır döngüyü durdurabilecektir.

Rusya'nın NATO güçlerini bölme ve birbirine düşürme yönelişi içinde bu hareketlerle özel bir ilişki kurduğunu yukarıda belirtmiştik. Bunun ön-faşist harekete ek bir destek olarak yararlı olduğu söylenebilir, ama büyük ölçüde el altından verilen bu desteğin önem derecesini kestirmek kolay değildir. Bu hareketleri abartılı biçimde Rus müdahalesinin ürünü olarak göstermek ise Avrupa (ve Amerikan) burjuvazisinin küreselci kanadının istihbarat örgütlerine yaptırdığı dezenformasyon kampanyalarının tuzağına düşme tehlikesini taşır.

Nihayet, faşizmin klasik döneminde de olduğu gibi, ön-faşist hareketlerin her biri, içinde gelişmekte oldukları ülkenin devlet aygıtının içinde bazı gerici kanatların himayesinden ve burjuvazinin bazı dilimlerinin finansal ve propaganda (medya vb.) desteğinden güç alır. Bu bakımdan Almanya'da Chemnitz olaylarında devletin, faşist ve ön-faşist işbirliği içinde yaratılan saldırı ve korku atmosferi içinde ırkçı güruhun önünü (bizde de "duyarlı vatandaşlar" edebiyatıyla tanıdığımız biçimde) açmış olması, şiddeti açık bir yöntem olarak kullanan ve Nazizme sahip çıkan bu kalabalıkları herhangi bir sol gösteriyle karşılaştırıldığında neredeyse kucaklamış

olması, çok sembolik bir gelişmedir. Bu olaylardan sonra yüksek bir güvenlik görevlisinin bu akımlarla yakın ilişki içinde olduğu belgelenmiş, Bavyera'nın gerici CSU partisinin başkanı da olan İçişleri Bakanı Horst Seehofer'in de onu himaye ettiği anlaşılmıştır.¹³ En azından UKIP ve AfD örneklerinde burjuvazinin bazı kanatlarının bu partileri koltuğu altına alıp beslediği de bilinmektedir.

Olasılıklar

Buraya kadar, sergilememizde, deyim yerindeyse, bu hareketlerin “töz”ünün faşizm olduğu, ama bu faşizmin henüz klasik faşizmden farklı, bir ölçüde ona göre eksik, olgunlaşmamış bir biçim altında gelişmekte olduğu ortaya çıkmış bulunuyor. Töz ile biçim arasındaki bu çelişkili ve gerilimli ilişki, dünyanın yaşadığı büyük ekonomik ve politik krizin dinamikleriyle de birleşerek muhtemelen her ülkede kendine özgü renkler de taşıyan bir dizi değişik gelişmeye yol açacaktır. Şimdiye kadar ortaya çıkmış olan somut gelişmeler, bize gelecekte ne tür olasılıkların mümkün olduğu konusunda bir miktar ön bilgi sunuyor. Bunları kısaca incelemek, ön-faşizmin yakın gelecekte ne tür biçimler alabileceğine ilişkin önemli öngörü olanakları yaratabilir.

Her şeyden önce, hareketin kendine göre bir “enternasyonalizmi” olduğuna değinmek gerekiyor. Her biri gerektiğinde diğerlerinin gözünü oyacak kadar şoven milliyetçi olan bu tür hareketlerin, nihai çıkarları ortak olan proletaryadan bütünüyle farklı olarak enternasyonalist bir yaklaşımı sonuna kadar götüremeyeceği açık. Her faşist hareket neredeyse tanım gereği nihai olarak diğer uluslar üzerinde tahakküm kurmayı hedefler. Ancak bu “nihai” aşamaya varmadan önce, faşistlerin hem işçi sınıfına, hem de uluslararası burjuvazinin kozmopolit, küreselci kanadına karşı verdiği mücadelede gidilecek uzun bir yol mevcuttur. Bu yolda faşist hareketler klasik faşizm döneminde de çelişkili ve gerilimli tarzda da olsa ortak cepheler oluşturmuşlardır. Hitler ile Mussolini arasındaki paktı, her ikisinin de Franco'ya verdiği desteği, saldırganlıkta onlardan aşağı kalmayan Japon emperyalizmiyle ortaklıklarını bu yazının ilk bölümünde klasik faşizmi incelerken kısaca da olsa ele almıştık.

Bugün de ön-faşist hareketler bir araya gelerek Avrupa çapında işbirliğinin olanaklarını değerlendiriyorlar, somut işbirliği alanlarını araştırıyorlar, Avrupa kurumlarında ve bu kurumlar için yapılan seçimlerde ittifak halinde çalışmak üzere planlar yapıyorlar. Hiç ayrıntıya girmeden, bu işbirliği arayışının son dönemde üç faktör dolayısıyla hızlanmış olduğuna işaret edelim. Birincisi, bazı ön-faşist partilerin Avrupa'nın önemli ülkelerinde hükümet ortağı haline gelmeleri bu arayışlara bir ivme kazandırmıştır. Örneğin, Fransa'da Marine Le Pen, 2017'deki cumhurbaşkanlığı seçiminde bir dizi hata yaparak beklenenin altında bir performans gösterdiği

¹³ Bu konunun ayrıntısı Kurtar Tanyılmaz'ın yazısında bulunabilir.

için bir sarsıntı yaşamış, hatta hareketten önemli bir kopuş da olmuştur. Bunun etkisinden sıyrılmak için izlediği yönelişte, iktidara yükselmiş olan iki ön-faşist parti ile, yani İtalya’da koalisyon hükümetinde başbakan yardımcısı ve içişleri bakanı olan Matteo Salvini ile ve Avusturya Özgürlük Partisi (FPÖ) liderleriyle sık sık buluşarak Fransa halkına partnerlerinin “hükümet edebilir” olduğunu, dolayısıyla kendisine de “marjinal” muamelesi yapılmaması gerektiğini anlatmaya ve bu yoldan yeniden güç kazanmaya çaba göstermiştir.

İkincisi, Avrupa Birliği’nde (AB) gerçekleşen bir kurumsal değişim, ön-faşist hareketleri birbirine doğal olarak yaklaştırmış bulunmaktadır. AB’nin yürütme gücü olan Avrupa Komisyonu’nun başkanı eskiden üye ülkelerin karşılıklı pazarlığı sonucunda seçilirdi. Bundan böyle Avrupa Parlamentosu tarafından seçilecektir. Dolayısıyla, 23-26 Mayıs arasında yapılacak seçimler sadece hiç olmazsa bugüne kadar büyük ölçüde göstermelik yetkilere sahip olan Avrupa Parlamentosu’nun güç dengelerini belirlemekle kalmayacak, aynı zamanda çok daha büyük ve gerçek yetkilere sahip olan Avrupa Komisyonu’nun başkanının da belirlenmesine etkide bulunacaktır. AB içinde mevcut farklı politik familyalara mensup partiler gibi, şimdi ön-faşist partiler ve onlara yakın duran güçler de birlikte Komisyon başkanının seçimine etki yapmayı önlerine koymuşlardır. Bu konuda en çok adı geçen de İtalyan Salvini’dir.

Üçüncü faktör, ABD hareketi (ve Trump) ile Avrupa ön-faşizmi arasındaki karmaşık ilişkiler ağını da gündeme getiriyor. Seçim kampanyasında ve Beyaz Saray döneminin ilk başlarında Trump’a başkanışmanlık yapıp daha sonra Beyaz Saray’dan ayrılmış olduğunu yukarıda belirttiğimiz, “alt-right” çevrelerinin önde gelen isimlerinden Steve Bannon, Avrupa ön-faşist hareketi birleştirmek için çok büyük bir gayret göstermektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz daha nesnel faktörlerin katkısıyla ortam da uygun olunca bu çaba kısmen karşılığını bulmuş demektir.

Ön-faşizmin emperyalist ülkelerde uluslararası dayanışma ve işbirliği içine girmesinin, bu milliyetçi hareketler yarın birbirleriyle çelişki içine girene kadar tekil partilerin gelişmesi yönünde olumlu bir etki yaratacağı, ön-faşizmin faşizme doğru evrimine ivme kazandıracak bir faktör olarak iş göreceği bize açık görünüyor.

Ön-faşizmin bir özelliği, yukarıda anlatılan nesnel koşulların da yardımıyla, bazı hareketlerin çok hızlı yükselmesi olmuştur. Buna karşılık bazen de bir hareket yükseldiği kadar hızlı biçimde gerileyebilmekte, hatta çökebilmektedir. Bu konuda en çarpıcı örnek Almanya’da 2014 yılında meteor hızıyla yükselen Pegida hareketidir. Yukarıda özetlediğimiz gibi, Pegida 2014 yılında Dresden’den başlayarak başka Alman kentlerine sıçramış, her hafta kitlesel ırkçı gösteriler düzenlemiş, Avrupa’nın başka ülkelerinde de aynı adla başka örgütlerin kurulmasına önayak olmuş, ama önderinin bir hatasından sonra çökmüştür. Bugün hâlâ böyle bir hareket varsa bile kendinden hiç söz ettiremiyor. Ancak bu tür gerilemeler, bir hareketin

yerini bir başkasının almasıyla sonuçlanabiliyor, çünkü ortam bu tür hareketleri üretmeye müsaittir. Pegida'nın yerini de hızla AfD almıştır.

Öteki örneği de yukarıda gördük. Hollanda'da Geert Wilders önderliğindeki PVV partisi, 2017'deki seçimlerden önce seçimin galibi olarak gösterilirken ikinci olunca bir sarsıntı yaşamış, yakın geçmişte yapılan Senato seçimlerinde bugüne kadar pek az insanın duyduğu FvD adını taşıyan bir başka parti birinciliğe tırmanırken PVV'nin oyu ciddi bir düşüş göstermiştir.

Bu hızlı çıkış ve inişlerin arkasında bizce ön-faşizmin, henüz “töz”ü olan faşizmin serpilip gelişmesi için en uygun biçime kavuşmamış olması yatmaktadır. Ön-faşist partiler, kararlı, cüretkâr, gözü kara faşist partiler gibi sağlam değildir. Ön-faşist karakterizasyonu tam da bu partilerin faşizm ile düzen arasında bir yerde durduğunu söylemektedir. Bu yüzden hızla güçten düşebilir, hatta düzen partileri tarafından massedilebilirler.

Bu bağlamda, ön-faşizmin aslında bir meşruiyet sorunu yaşadığını ve kendi faşist karakterini açıkça ortaya koymakta sıkıntı çektiğini, bu yüzden de faşizm kadar tehlikeli olmadığını belirtmeliyiz. Mesele şudur: Özellikle Avrupa İkinci Dünya Savaşı'ndan tam anlamıyla bir travma ile çıkmıştır. Nazizmin ya da faşizmin kendini açıkça savunması, klasik dönem hareketlerine örtüsüz biçimde sahip çıkması, bu partilerin hızla yalıtılmasına yol açma tehlikesi yaratır. Bu her ne kadar son on yılda aşınan bir tutum olsa da hâlâ güçlüdür. Bu durum karşısında, bazı ön-faşist partiler olduklarından daha yumuşak bir görünüm vermek için özel bir çaba göstermekte, hatta kamuoyu nezdinde çok sert ve köşeli bir hale gelmiş imajlarını yumuşatmak için çaba göstermektedirler.

Bunun en keskin biçimi Fransa'da yaşanmaktadır. Partiyi, kurucusu ve ilk lideri olan babası Jean-Marie Le Pen'den devraldığına, Marine Le Pen günün koşullarında babasının belirlediği sert ideolojik söylemin belirli bir sınıra gelmiş olduğu düşüncesiyle partiyi halka biraz daha yumuşak göstermek için yoğun bir çabaya girişmiştir. Fransızlar buna “dédiabolisation” (şeytansı görünümünden arındırma) diyorlar. Marine Le Pen'in bu çabada epeyce ileri adımlar attığı ve bir ölçüde başarı kazandığı söylenebilir. Bu yüzden baba-kız birbirlerine girmişlerdir. Marine Le Pen, partinin onursal başkanı sıfatına sahip babasını partiden attırılmıştır. Şimdi de ondan miras kalmış olan eski partinin (Front National-Ulusal Cephe) yerine daha geniş güçleri kucaklayabileceği gerekçesiyle yeni bir parti kurmuştur: Rassemblement National-Ulusal Beraberlik. Ancak ortada bir soru vardır: bu yumuşama nereye kadar sadece bir imge değişikliğidir, nereden sonra partinin gerçekten (baba Le Pen'in korktuğu gibi) karakter değiştirmesi anlamına gelecektir? Üstelik bu sadece ideolojik meselelerle sınırlı değildir, doğrudan somut politikalarda da bu tür ikilemler ortaya çıkmaktadır. Örneğin 2017 seçimlerinin ikinci turuna girilirken Marine Le Pen avrodan ayrılmayı gündeme getirince ortalık sarsılmış, partinin

seçmenlerinden bir kısmı dahi buna onay vermeyeceklerini belli etmiştir. AB, her şeye rağmen hâlâ Fransa gibi ülkelerin (Almanya, Avusturya, Benelüks ülkeleri de ikirciksiz bu kategoriye dâhil edilebilir) halkı için vazgeçilmez bir nitelik taşıyor. Büyük çoğunluk “Brüksel bürokratları”na karşı tepki içinde olabilir, ama arzuları şimdilik AB’nin reforme edilmesidir, toptan gözden çıkarılması değil.

Bu, aslında, Avrupa ülkelerinde aşırı sağ (ön-faşist) partiler ile muhafazakâr/Hıristiyan Demokrat/merkez sağ partiler arasında belki de en belirgin farkı oluşturuyor. Bunu Avusturya’da canlı biçimde görebiliriz. Bu ülkede geleneksel merkez sağ parti ÖVP’nin şimdiki lideri, 31 yaşında Avrupa’nın en genç başbakanı sıfatını kazanmış olan Stephane Kurz göçmen karşıtlığında koalisyon ortağı ön-faşist FPÖ’den pek az farklıdır. Bu iki ortağın hükümet anlaşması Kahlenberg adını taşıyan mekânda imzalanmıştır, çünkü burası 1683’te Osmanlı ordusunun İkinci Viyana Kuşatması’nın yenilgiye uğratıldığı tepedir. Sembolizm açıktır: Türk ya da Müslüman göçmen düşmanlığı, Avrupa’nın Hıristiyan kimliğinin vurgulanması. Kurz bu bakımdan ortağından farklı değildir, ama AB konusu onun kırmızı çizgisidir.

Ama biraz önce belirttiğimiz gibi, bu sadece belirli ülkeler için geçerlidir. Britanya’da siyasi ve toplumsal atmosfer o kadar AB karşıtı hale gelmiştir ki, Muhafazakâr Parti’nin önemli bir kanadı ve önde gelen liderlerinden bazıları (eski Londra Belediye Başkanı ve eski Dışişleri Bakanı Boris Johnson en önde gelen örnekler) AB karşıtlığında Nigel Farage ile yarışmaktadır. Bu da anlaşıldığı kadarıyla UKIP’e, Trotskist gelenekte “antrizm” adı verilen, bir büyük partiye girerek kendine yakın unsurları kazanmaya yönelik politikayı esinlendirmiş bulunuyor. Bu fikrin ne ölçüde uygulamaya konulduğu konusunda berrak bilgi sahibi değiliz.

Marine Le Pen’in imaj tazeleme operasyonunun partiyi nereye taşıyacağını zaman gösterecektir. Aynı şey şimdilerde kendilerine daha yumuşak bir imge çizmeye yönelmiş olan Avusturya partisi FPÖ ve Macaristan’ın faşist partisi Jobbik için de geçerlidir.

Ön-faşizmin biçim, yani örgütlenme açısından değilse de içerik açısından faşizmle aynı malzemedен oluşmuş olduğunu en iyi gösteren, burjuva yorumcularının ve post-Leninist solun temsilcilerinin “popülist” olarak anmakta ısrar ettikleri hareketlerin çeşitli ülkelerde günü gelince has faşist hareketlerin veya kalabalıkların kozası ve savunucusu olarak davranmalarıdır. Chemnitz ve Köthen olaylarında AfD’nin yaptığı tam da budur. İtalya’da İçişleri Bakanı Matteo Salvini de çeşitli kararlarıyla ülkede mevcut çok daha sert ve keskin faşist ve faşizan unsurları korumaktadır. Her ülkede bu tür daha “ortodoks”, daha doktrine uygun, ideolojik bakımdan daha saf hareketler mevcuttur. Bazı ülkelerde, ortam daha uygun olduğu için bunların bazıları görece bir popülerite de kazanmaktadır. İtalya bunlardan biridir. Britanya’da UKIP’in gerilemesiyle birlikte Tom Robinson adlı haydutça yöntemlerle başvuran bir faşist epeyce öne çıkmış bulunuyor. (Yukarıda bu haydutun Avrupa

Parlamentosu'na bağımsız adaylığını koymuş olduğundan söz etmiştik.)

Son olarak düzenin kurumlarının ön-faşistlerin güçlenmesi bakımından olumlu olanaklar yaratabileceği açıkça görülmektedir. Faşizme ideolojik ve politik olarak daha hazır ülkelerde, iktidara geçen ön-faşist partilerin “sosyal demokratlaşma”ya benzer bir yumuşama ve normalleşme sürecinden geçmesi gerekmiyor. Tam tersine ırkçı ve AB karşıtı politikalar bu ülkelerde büyük prim yapıyor. İtalya’da Salvini’nin gücündeki artış bu bakımdan en iyi örnek olmuştur. Bu tür koalisyon hükümetleri, koşullar uygun olduğu takdirde, faşizme geçiş hükümetleri olarak da iş görebilir.

Olasılıklar tartışmasını en önemli olasılığın altını çizerek ve tehlikenin boyutlarını vurgulayarak bitirelim. Dünya ekonomisi yeniden 2008’deki gibi bir finansal balon patlaması ve çöküş (“crash”) yaşadığı takdirde, Marine Le Pen ya da Matteo Salvini gibi sağlam bir dayanağı şimdiden edinmiş olan ön-faşistler göz açıp kapayana kadar hızlı bir şekilde tek başlarına iktidara yükselebilirler. İkinci Büyük Depresyon, dünyayı, borsa çöküşü yaşanır yaşanmaz çok derin bir ekonomik krizle, üretim düşüşüyle, işsizlikle vb. karşı karşıya bırakmıştı. Üçüncü Büyük Depresyon, başka yerlerde incelediğimiz faktörler dolayısıyla,¹⁴ çok daha ağır ağır gelişmektedir. Klasik faşizm göz açıp kapayana kadar iktidara geçmişti (İtalya’da iki, Almanya’da üç yıl). Üçüncü Büyük Depresyon gerçek etkisini açıkça ortaya koyduğunda ön-faşizmin de önü açılacaktır. Toplu kurtuluşun çıkar yol olmadığını bütün topluma kabul ettirme olanağını bulacak olan ön-faşist parti dosdoğru iktidara yürüme fırsatını elde edecektir. Ve de hareket bütün zincirlerinden boşandığında, hiç kuşumuz yok ki askeri gücünü de oluşturarak gerçek anlamıyla, sadece “tözü” ile değil, biçimiyle de faşist bir hareket haline gelecektir.

Barbarlığa karşı mücadele

Buraya kadar anlatılanlar faşizmin tarih sahnesine yeniden ilk adımlarını attığını, bekleme odasında gününü gözlediğini gösteriyor. İnsanlığın geleceğinin baskı, barbarlık ve dünya savaşı olmasına engel olmak isteyen herkese, bu durumda, faşizmle mücadele için neler yapmak gerektiği sorusunu sormak düşünüyor. Biz faşizmle mücadele konusunu geçmişte yapılan tartışmaları da ele alarak daha etraflı biçimde bu yazının üçüncü bölümünde ele almayı planlamıştık. Ancak tehlike o kadar yakın, barbarlık eğilimi o kadar elle tutulur bir nitelik taşıyor ki, bu yazıyı bugünün somut koşullarında mücadele açısından yakıcı bir önem taşıyan bazı noktalara değinmeden bitirmek mümkün değil. Kısa ve berrak olacağız.

İlk nokta aşağıda söylenecek her şeyin önkoşuludur: Sosyalist ve sol harekette, liberal ve kimlikçi solun hâkimiyetine son verilmeli, gerçek bir sınıf politikasına dönülmelidir. Küçük burjuva kökenli solcuların kendi şahsi sorunlarını öne çıkarttık-

14 Örnek olarak, bu konudaki son çalışmamıza atıf yapalım: “Üçüncü Büyük Depresyon’un 10. Yılı: Kapitalizmin Can Çekişmesi”, *Devrimci Marksizm*, sayı 36, Sonbahar 2018.

ları ve toplumun büyük emekçi ve yoksul çoğunluğunun sorunlarını görmezlikten geldikleri döneme bir son verilmelidir. İşçi sınıfı düşmanlığı yapan herkes geleceğin düşmanıdır. Ön-faşist hareket bu yüzden güçlenme fırsatını bulmuştur. Bugün, uluslararası solun, önce Stalinizmin tahribatı, sonra da 20. yüzyılın sosyalist inşaa deneyimlerinin çöküşü dolayısıyla içine düşmüş bulunduğu zavalılı koşullarda bile işçi sınıfını merkeze alan sol politikaların, reformist olsa da, işçi sınıfını faşizmden uzaklaştırarak sosyalizmin yanına çekebildiği açıkça görülmektedir: ABD’de Bernie Sanders, Britanya’da Jeremy Corbyn örnekleri bunun yaşayan örnekleridir. Aynı yönelişin devrimci örneği, Arjantin’de FİT (Solun ve İşçilerin Cephesi) içinde toplanan devrimci Marksist partilerde (bu arada FİT’in en büyük bileşeni Partido Obrero’da, yani İşçi Partisi’nde) görülüyor. Komşusu Brezilya adım adım faşizme doğru ilerlerken Arjantin siyasetinde güçlü bir devrimci sosyalist odak oluşmuş bulunuyor, faşizmin esamesi okunmuyor.

İşçi sınıfını politikanın merkezine almak, solu yeniden Marksistleştirmek demektir. Öyleyse, pratikte sağlam bir sınıf mücadelesi yürütürken bir yandan da, elinizdeki derginin (ve onun öncülerinin) on yılı epey aşan bir süredir yaptığı gibi, teorik alanda da sol liberalizme ve postmodernizme karşı bir mücadeleyi ardı arkası kesilmeksizin vermek gerekir. Barika-i hakikat müsademei efkardan doğar!

Küçük burjuva kökenli solcular ve öğrenci gençlik, işçi sınıfının, emekçi kitlelerin ve yoksulların içinde mevzilenmelidir. Kültürel hayat da sınıf mücadelesini merkezine almalıdır. İçinde işçinin, yoksulun, ezilenin bulunmadığı sanat ve edebiyat ürünleri gereğinden fazla süredir genç sanatçı ve edebiyatçıların ufkunu tutsak etmiştir. Bu değişmelidir.

Sınıfı sınıf olarak birleştirmek, bir Birleşik İşçi Cephesi taktiği uygulayarak işçi sınıfını yeniden çıkarlarını savunabilecek güce doğru taşımak çok önemlidir. Ancak kendi maddi ve siyasi çıkarları için seferber olabildiği ölçüde işçi sınıfı aynı zamanda hegemonik bir sınıf konumuna aday olabilecek, küçük burjuvazinin ufku demokrasiye ve haklar mücadelesine sıkışmış çerçevesinin ötesine geçerek bütün ezilenlere yol gösterecek bir programla hegemonik bir sınıf konumuna yükselebilecektir.

Ön-faşizmin kindarlık politikası, birçok ezilen grubun on yıllar boyunca elde edilmiş haklarını tehdit etmektedir. Bu haklar elbette savunulacaktır. Ama “eski kimlik politikasını aynen sürdürme” intihar politikası olur. Böyle bir tutum, güçler saflaşmasının aynen devam etmesini kabul etmek ve bugün geldiğimiz yerin daha da kötüleşmesine razı olmak demektir. Yapılması gereken, işçi sınıfını maddi ihtiyaç ve taleplerine hitap ederek kazanırken aynı zamanda sabırlı biçimde eğitmektir. Kadınlar, azınlık halk ve inançlar, göçmenler, eşcinseller işçi sınıfını küçümsemek yerine yanında durdukları ölçüde, ortak mücadelenin pratik içinde öğrettiği ile ideolojik eğitimin etkileri birleşecek ve işçinin bilinci de değişecektir. Tarihte ezilen-

lerin haklarının hızla tanındığı anların, en başta 1917 Ekim devrimi olmak üzere büyük proleter devrimleri olduğu hiç unutulmamalıdır. İşçi sınıfı, burjuvazinin kendisini içinde hapsedmek istediği kültürel geriliğe mahkûm değildir.

Bu demektir ki, zengin ve liberal küçük burjuvaziyi, proletaryanın üst ve eğitilmiş katmanlarını, öğrencileri, Yeşilleri, üniversite öğrencilerini vb. bir araya getiren kibar “antifa” eylemler değil, sınıfın içinden yürüyen antifaşist eylemler düzenlemek için çaba göstermek gerekir.

Elbette bütün bunları gerçekleştirebilmek için, tarihi mücadelelerin dersleriyle donanmış, kendi ülkesinin işçi sınıfına önderlik etme kapasitesine ulaşmak için planlı biçimde sınıf içinde örgütlenen, ulusu bir devrim aracılığıyla yeniden kuracak bir devrimci Marksist parti gereklidir. Bu partinin ve başka ülkelerdeki benzerlerinin mutlaka enternasyonalist olması, milliyetçi bir zehir olan faşist ideolojiye karşı mücadele açısından da çok önemlidir. Proletarya enternasyonalizmi bir dünya partisini gerekli kılar.

Bütün bunları yerine getirebilen bir sol, faşizmi yenmekle kalmayacak, bir dünya devriminin kapısını çalıyor olacaktır.